



Република Србија
ЗАВОД ЗА ВРЕДНОВАЊЕ КВАЛИТЕТА ОБРАЗОВАЊА И ВАСПИТАЊА
Фабрисова 10, Београд

Православни катихизис као обавезни изборни предмет у основној и средњој школи

Евалуација програма и компетенција наставника

Београд, 2013

САДРЖАЈ

	страна
УВОД	5
Методолошки оквир истраживања	6
1. ЕВАЛУАЦИЈА НАСТАВНИХ ПРОГРАМА ПРАВОСЛАВНОГ КАТИХИЗИСА ЗА ОСНОВНУ И СРЕДЊУ ШКОЛУ	9
1.1. Мишљење вероучитеља о квалитету програма за Православни катихизис у првом циклусу основне школе	9
1.2. Мишљење вероучитеља о квалитету програма за Православни катихизис у другом циклусу основне школе	12
1.3. Мишљење вероучитеља о квалитету програма за Православни катихизис у средњој школи	15
1.4. Сумарне процене наставника о квалитету програма Православни катихизиса за основну и средњу школу	18
2. КОМПЕТЕНЦИЈЕ НАСТАВНИКА ПРАВОСЛАВНОГ КАТИХИЗИСА У ОСНОВНОЈ И СРЕДЊОЈ ШКОЛИ И ПОТРЕБЕ ЗА СТРУЧНИМ УСАВРШАВАЊЕМ	21
2.1. Процена компетенција наставника Православног катихизиса	21
2.2. Потребна помоћ и подршка за развој квалитета наставе Православног катихизиса	26
3. ДОДАТНИ ЕВАЛУАТИВНИ НАЛАЗИ	29
3.1. Верска настава у систему образовања и васпитања	29
4. СУМАРНИ НАЛАЗИ ЕВАЛУАЦИЈЕ	33
5. ЗАКЉУЧЦИ И ПРЕПОРУКЕ	37
ПРИЛОЗИ	39

УВОД

Програмски садржаји који се односе на веронауку уведени су у наставни план и програм за основне и средње школе у Републици Србији школске 2001/2002. године, а остварују се кроз наставни предмет Верска настава. У почетку је то био факултативни предмет, алтернативан предмету Грађанско васпитање, а могли су га похађати ученици почетних разреда основне и средње школе. Након тога, законским решењима из 2003, 2004. и 2009. године и пратећим подзаконским актима, добија различите статусе – изборни, обавезни изборни који се бира за циклус и обавезни изборни које се бира за сваку школску годину. Данас је назив предмета Верска настава и има статус обавезног изборног предмета који се бира за сваку школску годину.

Након дванаест година реализације овог предмета, на системском нивоу је идентификована потреба за ревизијом и унапређивањем наставних програма и конципирањем нових обука за наставнике. Евалуативно истраживање са циљем да се испитају квалитет наставних програма и компетенције наставника, Министарство просвете, науке и технолошког развоја поверило је Заводу за вредновање квалитета образовања и васпитања.

Комплетан поступак евалуације, која је имала за предмет квалитет наставних програма на свим нивоима учења и компетенције наставника за успешно остваривање програмских циљева и захтева, спровела је Радна група за евалуацију обавезних изборних предмета, чији је рад координирао Центар за вредновање и истраживања у Заводу за вредновање квалитета образовања и васпитања.

Очекује се да резултати ове евалуативне студије буду основа за унапређивање наставних програма предмета Верска настава у основној и средњој школи и основа за осмишљавање програма стручног усавршавања за наставнике који остварују овај предмет и пружања додатне стручне подршке која ће бити у функцији осигурања квалитета предмета Верска настава.

Будући да се предмет Верска настава остварује кроз програмске садржаје седам цркава и верских заједница, који немају заједничке елементе, све евалуативне активности планиране су и спроведене тако што су подаци прикупљани и анализирани за сваки програм посебно.

У овом извештају приказани су и коментарисани резултати евалуације који се односе на Православни катихизис, а у односу на постављене предмете истраживања – квалитет наставних програма и компетенције наставника. Посебно поглавље посвећено је додатним евалуативним налазима који употпуњују слику о постојећем стању, а могу помоћи у изналажењу бољих системских и организационих решења која ће бити у функцији квалитета наставе. На основу ових резултата утврђени су закључци и препоруке за Министарство просвете, науке и технолошког развоја, као наручиоца евалуације.

Методолошки оквир истраживања

У складу са дописом Министарства просвете, науке и технолошког развоја, бр. 611-00-01945/2012-06, у коме је наведено да се од Завода за вредновање квалитета образовања и васпитања очекује спровођење евалуације реализације наставе обавезних изборних предмета у образовном систему Србије, јер је потребно системско унапређивање програма оба предмета и повећање компетенција наставника, утврђена су **два предмета евалуације**:

- квалитет наставних програма за предмет Верска настава у свим разредима у основној и средњој школи и
- компетенције наставника који реализују предмет Верска настава у основној и средњој школи.

Сврха евалуације је унапређивање наставних програма предмета Верска настава у основној и средњој школи и развој компетенција наставника који остварују овај предмет, а на основу релевантних података о испитивању квалитета програма овог предмета и података о испитивању компетенција наставника и њихових потреба за стручним усавршавањем и подршком.

Узорак испитаника у евалуацији

Узорак у овом истраживању чинило је 192 наставника Православног катихизиса који остварују наставу у шест градова у Србији. Највише испитаника било је из Београда (29,2%), затим из Крушевца (18,8%), док је из осталих градова број испитаника био углавном уједначен (Шабац – 14,6%, Ниш – 14,1%, Лесковац – 12,5% и Чачак – 10,9%). У овом узорку мушкараца је двоструко више него жена (68,2% у односу на 31,8%).

Када је у питању искуство у образовању, скоро половина испитаника има мање од 5 година искуства, од шест до десет година у школама ради 40,1% испитаника, а оних са искуством које је дуже од 10 година је 13,5%. То значи да је Српска Православна Црква од почетка реализације наставе вршила измене у именовањима вероучитеља и да се у последњих пет година нови вероучитељи уводе у наставу. Са становишта развоја ресурса Српске Православне Цркве ова околност може се сматрати корисном, али са становишта система образовања отвара се питање континуираног развоја капацитета наставника.

Према искуству у остваривању наставе Православног катихизиса, расподела испитаника је идентична претходној расподели, јер је највећи број наставника Верске наставе почео са радом у школи по увођењу овог предмета, што значи да највећи број њих нема претходно искуство у наставном раду. За готово све испитанике посао вероучитеља је примарни посао.

Узорак вероучитеља има одлике пригодног и намерног узорка. Пригодност се огледа у избору испитаника који су могли да учествују у истраживању локацијски организованом тако да обухвати целу територију државе и да у изабраним местима постоје услови за полудневни интерактивни рад. На основу ова два критеријума изабрани су регионални центри за професионални развој запослених у образовању у Нишу, Лесковцу, Шапцу, Чачку и Крушевцу, а у два наврата искоришћени су просторни капацитети Завода за вредновање квалитета образовања и васпитања.

Због природе истраживања било је важно да се обезбеде испитаници – „експерти“, који се могу сматрати референтним саговорницима. Због тога су истраживањем обухваћени наставници које су због резултата рада у овом наставном предмету препоручили регионални координатори за наставу Православног катихизиса.

Истраживачке методе, технике и инструменти

Методе која су примењене у истраживању су:

- дескриптивно-аналитичка метода, са доминацијом квалитативног приступа у анализи података
- квантитативна метода.

Примењене истраживачке технике су: дискусионе групе (радионица) и анкетирање. Инструменти примењени у овом истраживању приложени су уз извештај.

Спровођење истраживања

У периоду март – јун 2013. године реализовано је седам дискусионих група (радионица) са наставницима Православног катихизиса. На њих су позвани наставници Православног катихизиса из основних и средњих школа. Будући да ови наставници најчешће остварују програм за све узрасте ученика, они су заједнички учествовали у активностима, осим у делу који се односи на анализу квалитета програма за одређене разреде.

Дискусионе групе заједно су водили представник Завода за вредновање квалитета образовања и васпитања и представник Српске Православне Цркве, у складу са утврђеном методологијом евалуације. Коришћена су три истраживачка инструмента – упитник и скала процене за наставнике и образац за унос и анализу података са дискусионе групе.

Начин приказивања резултата евалуације

Резултати евалуативног истраживања о квалитету програма Православног катихизиса приказани су посебно за три циклуса образовања – први циклус основне школе, други циклус основне школе и за средњу школу. Резултати процене компетенција наставника и потреба за стручним усавршавањем приказани су за цео узорак наставника, без обзира на тренутно ангажовање у школама. Додатни евалуативни налази, такође

значајни за доносиоце одлука, приказани су у посебном поглављу. На основу главних налаза истраживања формулисане су препоруке за доносиоце одлука, са конкретним предлозима за одређене елементе или нивое система. Уз извештај су приложени и продукти и подаци из истраживања, који илуструју главне налазе, а корисници овог извештаја могу их вишеструко употребити.

Овај начин приказивања резултата процењен је као најпогоднији у односу на сврху и циљеве евалуације. Будући да се садржајима наставних програма и стручним усавршавањем наставника баве посебне организационе јединице у Заводу за унапређивање образовања и васпитања, резултати процене програма и процене компетенција приказани су у посебним целинама. Што се тиче додатних евалуативних налаза, они су такође груписани у посебну целину, јер се односе на концептуална и организациона решења на системском нивоу, што је у надлежности Министарства просвете, науке и технолошког развоја. Намера аутора извештаја била је да сва отворена питања, изазове и предлоге прикажу обједињено ради лакшег и свеобухватнијег сагледавања резултата истраживања.

1. ЕВАЛУАЦИЈА НАСТАВНИХ ПРОГРАМА ПРАВОСЛАВНОГ КАТИХИЗИСА ЗА ОСНОВНУ И СРЕДЊУ ШКОЛУ

У овом поглављу представљени су евалуативни налази који се односе на квалитет наставних програма за предмет Православни катихизис за основну и средњу школу. Квалитет ових програма процењивали су вероучитељи који у овој школској години остварују наставу. Резултати испитивања представљени су за сваки разред у односу на критеријуме и показатеље квалитета, али и у односу на целину програма предмета. На нивоу малих и великих група учесници су дискутовали о квалитету конкретних програма, проблемима, изазовима и препрекама са којима се суочавају у остваривању, али су давали и конкретне предлоге за унапређивање програма Православног катихизиса.

Процене вероучитеља приказане су квантитативно и квалитативно. Коришћењем четворостепене скале процене (од 1 до 4) свака тема у програму процењивана је у односу на четири критеријума: примереност узрасту, занимљивост за ученике, адекватност садржаја у односу на тему и важност теме за остваривање циљева предмета. Квантитативна оцена програма у целини добијена је утврђивањем просечне оцене у односу на све критеријуме.

Квалитативна процена квалитета програма добијена је путем интерактивних активности у малим и великим групама. Испитаници су образлагали своје квантитативне процене, дискутовали о препрекама и проблемима са којима се суочавају о остваривању програма и давали су конкретне предлоге за унапређивање истог.

Додатне процене квалитета програма за циклус у целини добијене су путем одређених питања из анонимне анкете и скале процене за вероучитеље.

1.1. Мишљење вероучитеља о квалитету програма за предмет Православни катихизис у првом циклусу основне школе

1.1.1. Мишљење вероучитеља о квалитету програма за предмет Православни катихизис у првом разреду основне школе

Према квантитативним оценама приказаним у Прилогу 1 – Табела 1 може се закључити да вероучитељи имају озбиљне примедбе на квалитет програма првог разреда. Од укупно шест тема, само је тема *Човек као биће заједнице* процењена као примерена узрасту ученика, занимљива за њих, садржајно адекватна и важна за постизање очекиваних исхода предмета (3,50). Осталих пет тема добиле су веома ниске оцене за сва четири критеријума процене. Због тога је и оцена програма у целини 1,75.

Испитаници сматрају да теме које су оценили ниским оценама треба распоредити у неки од старијих разреда, јер их ученици не разумеју и неприменљиве су у животу. За

тему *Исус Христос је посредник између Бога и створене природе* посебно се истиче да је потпуно неразумљива седмогодишњацима, а за тему *Црква је заједница свих људи и целе природе кроз Христа са Богом* да је занимљива, али неприлагођена узрасту. Недостаци наведених тема главни су узроци свих препрека које ови наставници имају у настави.

Вероучитељи имају и конкретне предлоге за унапређивање програма. Сматрају да је потребан нови програм за први разред основне школе, али и наставни аудио-визуелни материјал који би пратио сваку програмску тему, чиме би се оне учиниле пријемљивијима за ученике. Предлажу да се уведе тема о великим хришћанским празницима, а осим нових садржаја, учење кроз игру као доминантан вид комуникације наставника са ученицима, виде као начин да се осигурају бољи ефекти рада.

1.1.2. Мишљење вероучитеља о квалитету програма за предмет Православни катихизис у другом разреду основне школе

Оцене овог програма су нешто боље од оцена за први разред, али ипак указују на постојање мањкавости у односу на примереност тема узрасту, занимљивост, адекватност садржаја и важност за остваривање циљева наставе. Укупна оцена за програм у целини износи 2,75, а појединачне оцене по критеријумима и на нивоу тема могу се видети у Прилогу 1 – Табела 2.

У целини гледано, вероучитељи сматрају да и даље постоји проблем са прилагођавањем тема и садржаја узрасту ученика, што се може сматрати и највећим недостатком, јер у зависности од тога колико ученици разумеју материју, толико ће им и садржаји бити занимљиви. Ако постоји проблем са разумевањем градива, постојаће проблем и са остваривањем постављених циљева.

Од укупно шест тема само је тема *Структура Литургије - цркве (епископ, свештеници, ђакони и народ)* добила укупну оцену већу од 3, а теме *Бог је заједница личности Оца, Сина и Светог Духа (биће као заједница, као љубав)* и *Литургија је и присуство Христово и ишчекивање доласка Христовог (љубављу према Христу чинимо да је Он присутан међу нама на Литургији иако је физички одсутан)* су добиле оцену 3. Остале три теме имају оцене мање од 3.

Дакле, према наведеним квантитативним показатељима квалитета и датим предлозима вероучитеља постоје разлози за унапређивање програма овог разреда. Највећи број проблема које вероучитељи имају у настави управо су узроковани садржајима програма, који не одговарају узрастним могућностима ученика. Они чак предлажу да се две теме из овог разреда распореде у седми разред. Због тога учесници у истраживању сматрају да би требало да се приступи изради новог програма за други разред. Такође, залажу се за увођење тема о крштењу и светитељима и за смањивање обима садржаја о Литургији.

1.1.3. Мишљење вероучитеља о квалитету програма за предмет Православни катихизис у трећем разреду основне школе

У односу на претходна два разреда, програм трећег разреда процењен је као веома квалитетан (3,55). Ни за једну од пет тема, у односу на сва четири критеријума процене није било ниже оцене од 3. Изузетак јесте процена важности теме *Стварање света и човека у православној иконографији за остваривање циљева предмета* - 2,00. Све појединачне оцене за овај разред приказане су у Прилогу 1 – Табела 3.

Ипак, учесници се залажу за разматрање адекватности позиције теме *Последице створености по природу и њено постојање (конкретност врста и бића значи и њихову међусобну раздјељеност - индивидуалност, али и њихову потенцијалну пропадљивост, смрт зато што су створени ни из чега)*, а њихов предлог је да се она изучава у неком од разреда другог циклуса. Такође је предложено да се све теме за овај узраст додатно разраде, односно конкретизују да би се осигурао квалитет реализације у настави, као и то да садржаји буду у функцији подстицања активности ученика и да се израде наставна средства, православне читанке и аудио-видео материјал који прати њихов садржај.

1.1.4. Мишљење вероучитеља о квалитету програма за предмет Православни катихизис у четвртном разреду основне школе

Програм четвртог разреда вероучитељи оцењују углавном највишим оценама у односу на четири критеријума процене. Програм у целини добио је оцену 3,54, а појединачне оцене за теме и аспекте процене могу се видети у Прилогу 1 – Табела 4.

Постоје приговори на примереност узрасту и занимљивост теме *Литургија је заједница многих људи и природе с Богом Оцем преко једног човека – Христа*, због чега испитаници сматрају да она треба да се изучава у старијим разредима. Може се уочити да и на овом узрасту постоји простор за додатно прилагођавање садржаја узрасту ученика, јер је ово критеријум према коме је програм добио најнижу оцену (3,14).

У вези са садржајем програма вероучитељи немају проблема у остваривању наставе, али упозоравају на то да је уџбеник неадекватан, што може битно утицати на резултате рада. Осим предлога за унапређивање целине програма, вероучитељи сматрају да је потребно утврдити и појачати корелацију садржаја са другим предметима (књижевност у предмету Српски језик и предмет Свет око нас/Природа и друштво). Залажу се и за увођење тема са библијским причама и црквеним празницима.

1.2. Мишљење вероучитеља о квалитету програма за предмет Православни катихизис у другом циклусу основне школе

1.2.1. Мишљење вероучитеља о квалитету програма за предмет Православни катихизис у петом разреду основне школе

Програм у целини оцењен је од стране вероучитеља просечном оценом 3,19, при чему две од шест тема имају просечну оцену мању од 3 (на скали од 1 до 4), а то су *Аврам и јеврејски народ као праслика Христа* (2,79) и *Људски напори у циљу проналажења спасења од смрти (разне религије, митологија, философија, наука)* (2,63), и највише им се замера да су непримерене узрасту ученика.

У односу на четири критеријума процене, овај програм је добио оцене веће од 3 за примереност узрасту, занимљивост садржаја за ученике и важност тема, а за адекватност садржаја оцена је нешто нижа (2,97).

За теме које су добиле највише оцене (видети Прилог 2 – Табела 1), наводи се да су подстицајне и повезане са свакодневним животом ученика, важне и да одговарају на интересовања ученика.

Учесници у истраживању указали су и на проблеме са којима се суочавају у остваривању овог програма. Сматрају да постоје програмска ограничења, на које они немају утицај, а то су: превише апстрактних појмова, лоше разрађен садржај и обимне теме. Постоје и ограничења која су повезана са узрастним капацитетима ученика: недовољно познавање Светог Писма, недовољно предзнање из историје религије и филозофије и разумевање кључних појмова предвиђених градивом.

У односу на наведене проблеме они су дали и препоруке за унапређивање програма. Сматрају да терминологију треба поједноставити, учинити је разумљивијом и прилагодити сазнајним способностима ученика. Предлажу смањивање обима појединих тема да би се увеле нове: рекапитулација градива из претходног циклуса, Богородичини празници, однос Старог и Новог Завета и историја религије.

1.2.2. Мишљење вероучитеља о квалитету програма за предмет Православни катихизис у шестом разреду основне школе

Вероучитељи немају значајније примедбе на квалитет програма шестог разреда, што се може видети и по просечној оцени за програм у целини која износи 3,51. По квалитету, сматрају вероучитељи, истичу се теме *Христово страдање и васкрсење* (4,00) и *Рођење Христово "од Духа Светог и Марије Дјеве" - улога слободе Марије Дјеве у рођењу Спаситеља: девичанство Богородице* (3,96).

У односу на четири критеријума за процену квалитета, према појединачним оценама (Прилог 2 – Табела 2) може се видети да нема већих примедби на примереност узрасту, адекватност садржаја и важност тема, осим за занимљивост теме *Тајна Христова - јединство Бога и човека (Литургија као Тајна Христова)*, због чега су је предложили да учење у седмом разреду.

Иако су оцене углавном високе, наставници ипак указују на одређене проблеме у програмском садржају за шести разред. Сматрају да на остваривање циљева наставе неповољно утиче апстрактност садржаја, недостатак наставних средстава који би били у функцији бољег разумевања садржаја, као и неучествовање ученика у литургијском животу Цркве.

И за овај узраст ученика предлаже се ревизија наставног програма које ће пратити квалитетнији удбеници. Ревидирани програм, сматрају вероучитељи, требало би да садржи и нове теме о библијској историји, односу Цркве према савременим проблемима, Хришћанству и култури, хришћанској етици, историји Цркве (до 4. века) и историји СПЦ.

1.2.3. Мишљење вероучитеља о квалитету програма за предмет Православни катихизис у седмом разреду основне школе

Програм седмог разреда, према мишљењу вероучитеља, има много мањкавости, о чему говори и оцена за програм у целини – 2,67. Ако се погледају оцене програма у односу на сва четири критеријума процене (од 2,39 до 3,06), може се утврдити да се једино не доводи у питање важност тема које се изучавају.

На нивоу појединачних тема у односу на сваки од критеријума, преовлађују углавном ниске оцене (видети Прилог 2 – Табела 3). Само две од девет тема добиле су просечну оцену која је већа од 3. Управо за ове две теме (*Крштење и Литургија као практично исповедање вере у Бога који је Св.Тројица* и *Св.Тројица у православној иконографији*) испитаници сматрају да се истичу по томе што су повезане са свакодневним животом.

За остале теме наводе се проблеми са апстрактношћу садржаја, због чега се предлаже да се тема *Хришћанска онтологија (биће као заједница слободе); Антрополошке последице вере у Св.Тројицу* изучава у средњој школи.

Због свега наведеног наставници имају проблема у остваривању захтева наставе, али имају и предлоге за њихово превазилажење. Конкретни предлози за унапређивање овог програма односе се прилагођавање садржаја/тема интересовањима и сазнајним способностима ученика, смањивање броја часова за ново градиво и прерасподелу часова за одређене теме. Залажу се за увођење нових тема: Света Тајна, историја ране Цркве, тумачење Христових парабола, Господњи празници, Црква и друштво: породица, међуљудски односи, савремени изазови и хришћанска етика.

1.2.4. Мишљење вероучитеља о квалитету програма за предмет Православни катихизис у осмом разреду основне школе

У завршном разреду основне школе ученици изучавају седам тема у оквиру Православног катихизиса, а укупна оцена њиховог квалитета, на скали од 1 до 4, према мишљењу вероучитеља износи 3,13. У односу на четири критеријума процене, гледајући сваки посебно, може се видети да су теме за примереност узрасту, занимљивост и адекватност садржаја добиле исте оцене (3,08), а за важност 3,25. (Прилог 2 – Табела 4)

Према четири критеријума процене, три теме имају оцене веће од 3 (од 3,29 до 3,54), а четири теме имају оцене мање од 3 (од 2,29 до 2,71), што говори о потреби преиспитивања постојећих садржаја за овај разред.

За теме које су добиле највише оцене испитаници сматрају да подстичу ученике да активније учествују у литургијском животу, да су занимљиве и да постоји могућност корелације са ликовном културом. Испитаници сматрају да је за теме које су оценили најнижим оценама потребно преиспитивање њиховог положаја у односу на разред, јер би се бољи ефекти постигли ако би се оне училе у средњој школи.

Проблеми које имају при остваривању програма овог разреда последица су углавном неодговарајућег садржаја, због чега наставници предлажу да се преиспитају циљеви и задаци наставе и обезбеде нови уџбеници, као и да се уведу нове теме: рекапитулација градива обрађеног у претходним разредима, обрада јеванђелијских прича у контексту савременог друштвеног оквира, однос Цркве према савременим проблемима и изазовима (злоупотреба психоактивних супстанци, дигиталне технологије), харитативна делатност Цркве (садржај теме треба да подстакне ученике на организовање хуманитарних акција), људска права, слобода мишљења (садржај теме треба да подстакне ученике на дијалог о питањима која се тичу њиховог живота, да им помогне да артикулишу сопствено мишљење и да га вреднују у односу на различите ставове), историја религије, агиологија (о светости и светитељима) и Црква и народни обичаји.

1.3. Мишљење вероучитеља о квалитету програма за предмет Православни катихизис у средњој школи

1.3.1. Мишљење вероучитеља о квалитету програма за предмет Православни катихизис у првом разреду средње школе

У првом разреду средње школе ученици уче пет тема (Прилог 3 – Табела 1), међу којима је само једна оцењена оценом мањом од 3, а то је *О богопознању (о знању уопште и о могућностима богопознања)*. Осталих пет тема добиле су високе оцене за примереност узрасту (од 3,33 до 3,83), а према критеријуму занимљивости за ученике оцене су нешто ниже (од 3,17 до 3,33). Нема већих примедби ни на адекватност садржаја и важност тема за постизање циљева. Због тога је укупна оцена за програм у целини 3,42.

Из образложења за дате оцене може се утврдити да вероучитељи сматрају да су теме мотивишуће, важне за разумевање корена религиозности у човеку и да подстичу ученике да узму активније учешће у животу Цркве. Специфичност теме о сликарству је у томе што даје могућност корелације са ликовном културом. С друге стране, наставници указују на недовољно предзнање ученика за разумевање одређених садржаја, због чега се дешава да опада мотивација ученика.

Препреке у наставном раду условљене су неучествовањем ученика у животу Цркве што је неопходно за разумевање тема. Друга група препрека односи се на недостатак наставних средстава, а трећа на програмске недостатке у погледу чега се наводе садржаји тема.

Због свега наведеног вероучитељи предлажу ревизију овог програма и нове, квалитетније уџбенике и мултимедијална средства. Они дају и конкретне предлоге за нове теме: теме које су у вези са књижевношћу и историјом, библијска историја, историја Цркве, хришћанска етика, агиологија и биоетика. Вредан пажње је и предлог да се у програму омогући више часова за разговор о темама за које ученици показују интересовања.

1.3.2. Мишљење вероучитеља о квалитету програма за предмет Православни катихизис у другом разреду средње школе

У односу на целину овог програма који се остварује кроз шест тема, квантитативни показатељи квалитета (Прилог 3 – Табела 2) указују на то да постоје проблеми у вези са примереношћу тема узрасту ученика (просечна оцена за све теме у односу на овај критеријум је 2,75). Ова карактеристика програма утицала је на то колико ће теме бити занимљиве ученицима, што су вероучитељи оценили просечном оценом 2,92, као и на процену адекватности садржаја (2,83). С друге стране, испитаници не доводе у питање важност ових тема (3,72), али остали показатељи упућују на потребу унапређивања

програма. У односу на четири критеријума процене најлошије је оцењена тема *Онтолошке последице вере у Свету Тројицу као Једнога Бога (узрок постојања јесте Бог као личност, Божија слобода)*, а по квалитету се истичу теме *Стварање света ни из чега (својства створене природе)* и *Првородни грех*. Оцена програма у целини износи 3,06.

Из образложења која су пратила процену квалитета тема може се видети да вероучитељи сматрају да постоји простор за унапређивање, али и то да су теме веома важне за формирање система вредности и да омогућавају корелацију са осталим предметима. У критици одређених тема указују на недовољно филозофско предзнање, што се мора узети у обзир у остваривању циљева наставе, због чега предлажу да се преиспита позиција тема у односу на четири разреда средње школе.

У навођењу препрека на које наилазе у остваривању програма, на првом месту је недостатак квалитетних уџбеника, који би помогли ученицима у разумевању апстрактних појмова. Због тога предлажу да се иновира програм и да се припреме нови уџбеници. Веома су заинтересовани за увођење нових тема које би корелирале са историјом, психологијом, српским језиком и књижевношћу, ликовном културом и грађанским васпитањем, а конкретно предлажу следеће теме: историја Цркве, историја религије, однос Цркве према савременим проблемима и изазовима (злоупотреба психоактивних супстанци, дигиталне технологије). Као и за претходни разред залажу се за већи простор слободе за разговор о темама за које ученици показују интересовања.

1.3.3. Мишљење вероучитеља о квалитету програма за предмет Православни катихизис у трећем разреду средње школе

У односу на претходни разред, програм трећег разреда има вишу укупну оцену (3,21). Према критеријумима процене, а у односу на целину програма највише примедби вероучитељи имају на занимљивост програма (2,95), док су за примереност узрасту, адекватност садржаја и важност тема оцено у распону од 3,19 од 3,43 (Видети Прилог 3 – Табела 3).

Две теме – *Бог је васкрсао Христа из мртвих Духом Светим (превазилажење смрти за створену природу као плод слободне, личне заједнице Бога и човека у Христу)* и *Апостолско прејемство (епископ као икона Христа, свештеници иконе апостола, Литургија као икона будућег века)* имају просечне оцене мање од 3, док је осталих пет тема оцењено оценама које се налазе у распону од 3,13 до 3,58.

За теме које су добиле високе оцене вероучитељи наводе да су важне за остваривање циљева предмета и занимљиве, јер су повезане са свакодневним животом. Најлошије оцењене теме виде као неадекватно разрађене, тако да су незанимљиве ученицима.

У наставном раду суочавају се са препрекама које су повезане са неквалитетним уџбеницима и са прилагођавањем догматских појмова, што је најчешће последица недовољно знања и вештина за наставни рад. Ови наводи испитаника могу бити основа

за ревизију програма трећег разреда, а сугерише се и увођење следећих нових тема: обрада Библије, социјалне теме - међуљудски односи, породица, теме које би биле у корелацији са социологијом и другим предметима и тема које се тичу савремених изазова и проблема у друштву.

1.3.4. Мишљење вероучитеља о квалитету програма за предмет Православни катихизис у четвртог разреду средње школе

Према проценама квалитета тема у односу на четири критеријума, може се рећи да је програм четвртог разреда у целини добар (3,35), али да има и тема које захтевају корекције. Најнижу просечну оцену добиле су теме *Помесна и Васељенска Црква, њихов однос* (2,92), *Смрт природе као разједињење, распадање и смрт личности као прекид заједнице са личношћу за коју смо били везани, коју смо највише волели* (3,08) и *Јединство Цркве (на помесном и васељенском нивоу)* (3,08), јер вероучитељи сматрају да су оне незанимљиве ученицима и да садржајно доста одступају од осталих тема. Остале теме имају оцене које се крећу у распону од 3,29 до 3,83, што се може видети у Прилогу 3 – Табела 4.

Сагласно критеријуму занимљивости теме, испитаници истичу да је већина тема повезана са свакодневним животом ученика и да су важне за остваривање циљева предмета. Међутим, у наставном раду наилазе на препреке које су условљене недовољним предзнањем ученика, при чему су неке теме недовољно разрађене што додатно отежава рад. Вероучитељи признају да нису у могућности да се изборе за неким захтевима програма, јер су неприлагођени капацитетима ученика.

Због тога сугеришу унапређивање програма и израду квалитетнијих уџбеника, које ће пратити савремена аудио-визуелна средства. Предлажу као нове следеће теме: хришћанска уметност, црквено право, хришћанско стваралаштво, историја помесних цркава и биоетика. Сматрају и да формулације тема у наставном програму треба поједноставити.

1.4. Сумарне процене наставника о квалитету програма Православног катихизиса за основну и средњу школу

У делу упитника који се односио на сумарне процене квалитета програма, наставници (192) су изражавали свој став у односу на тврдње које су се односиле на различите елементе и аспекте програма. Добијени резултати приказани су у Табели 1. У тумачењу добијене расподеле одговора, потребно је имати у виду чињеницу да тврдње 3. и 9. имају негативну конотацију.

Табела 1. Сумарна процена квалитета програма Православног катихизиса за основну и средњу школу

Тврдње	%				
	уопште се не слажем	углавном се не слажем	углавном се слажем	у потпуности се слажем	без одговора
1. Програми Верске наставе су занимљиви за ученике.	10,4	22,4	42,2	24,0	1,0
2. Програми Верске наставе су инспиративни за наставнике.	9,4	22,9	39,1	26,0	2,6
3. Захтеви који се постављају пред ученике у верској настави нису примерени њиховим могућностима.	9,9	29,2	37,5	22,9	0,5
4. Оно што ученици уче у оквиру Верске наставе подстиче развој њихове личности.	0,0	7,3	25,0	67,2	0,5
5. Оно што ученици уче у оквиру Верске наставе представља добру основу за одговоран и ангажован живот ученика у савременом друштву.	0,5	5,2	26,6	67,2	0,5
6. Циљеви предмета Верска настава су јасни и разумљиви.	6,8	19,8	39,6	33,9	0,0
7. Предвиђено време за активности предмета Верска настава је добро одмерено.	9,4	27,6	49,0	13,0	1,0
8. Програми Верске наставе су погодни за индивидуализован приступ у раду са ученицима.	8,3	32,8	46,9	11,5	0,5
9. Активности у оквиру Верске наставе су сложене за извођење у групи.	12,5	33,9	44,8	7,8	1,0
10. Овај предмет пружа могућност да се успешно мере остварени резултати рада појединца.	6,8	22,9	55,2	14,1	1,0

Када су у питању програми Православног катихизиса у целини, може се рећи да расподела одговора испитаника у приказаној скали процене корелира са резултатима квалитативне анализе програма за појединачне разреде, тако да се и овде може видети да не постоји већинско позитивно мишљење о свим аспектима програма који су били предмет процене. На осам ставки, на десној страни скале (делимично или потпуно слагање са тврдњама) налази се више од половине испитаника, али је на седам ставки процентуално више испитаника у категорији слагања које није потпуно. На две ставке са негативном конотацијом уочава се, такође, већа концентрација одговора на десној страни расподеле, али то у овој ситуацији значи да већи број вероучитеља има

примедбе на захтеве који се постављају пред ученике (60,4%) и на сложеност активности које предвиђа програм (52,6%). С друге стране, најзадовољнији су васпитним утицајем предмета на укупан развој личности ученика.

Дакле, може се рећи да испитаници уочавају да постоји простор за унапређивање програма. Ако добијене налазе повежемо са наставним радом, то би значило да сваки трећи вероучитељ сматра да би програме требало побољшати да би постали занимљивији за ученике и инспиративнији за наставнике, са боље програмираним временом за реализацију, већим могућностима за индивидуализован приступ у раду и праћење напредовања ученика.

Када се резултати на скали процене прикажу тако што се категоријама одговора одреде вредности од 1 до 4 (од потпуног неслагања до потпуног слагања), просечна вредност којом се процењује квалитет наставног програма Православног катихизиса износи $AS=3,02$. И на овај начин приказан резултат процене показује да програми имају недостатке и то захтева детаљну анализу главних елемената програма. О потреби ревизије наставних програма Православног катихизиса говори и расподела одговора вероучитеља на питање „Шта је, према Вашем мишљењу, кључно за унапређивање верске наставе?“

Табела 2. Предлози вероучитеља за унапређивање верске наставе Православног катихизиса ¹

Понуђени одговори	Н одговори	% одговора	% испитаника
Унапређивање наставног плана и програма	145	43,4%	75,5%
Реализација додатних обука за вероучитеље	62	18,6%	32,3%
Повећање фонда часова	22	6,6%	11,5%
Примена другачијег начина оцењивања ученика	66	19,8%	34,4%
Нешто друго	39	11,7%	20,3%
Тотал	334	100,0%	174,0%

Од укупног броја одговора око 43,4% као кључну интервенцију за унапређивање предмета види унапређивање наставног плана и програма. Све друге активности за унапређивање имају значајно нижи удео у расподели одговора, што се види у Табели 2.

¹ Испитаници су имали могућност да заокруже више понуђених алтернатива, због чега је број одговора већи од броја испитаника. Поред колоне **Н одговори** се налази колона **% одговора** у којој је изражен проценат одговора на сваку алтернативу у односу на укупан број одговора. У колони **% испитаника** је изражен проценат испитаника који је заокружио сваку алтернативу (овај је већи од 100, јер су могли да заокруже више алтернатива).

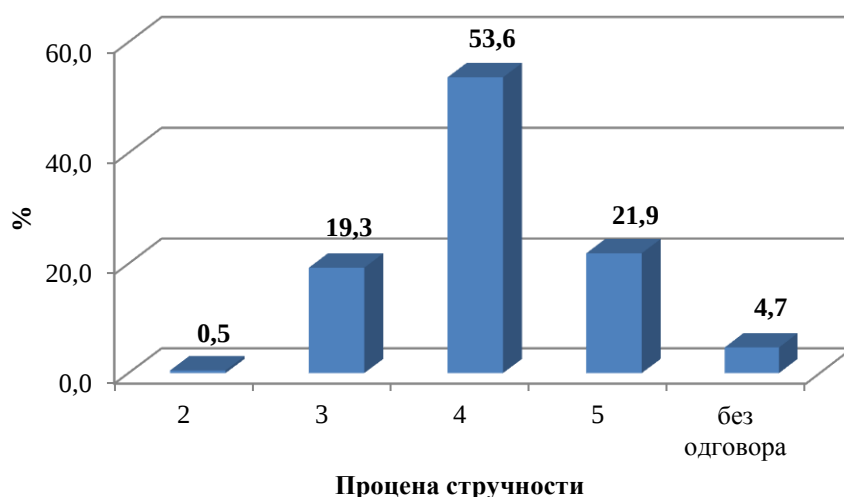
2. КОМПЕТЕНЦИЈЕ НАСТАВНИКА ПРАВОСЛАВНОГ КАТИХИЗИСА У ОСНОВНОЈ И СРЕДЊОЈ ШКОЛИ И ПОТРЕБЕ ЗА СТРУЧНИМ УСАВРШАВАЊЕМ

2.1. Процена компетенција наставника Православног катихизиса

У овом поглављу представљени су евалуативни налази који се односе на процену компетенција наставника Православног катихизиса у основној и средњој школи (192) и процену потреба за њиховим даљим стручним усавршавањем за квалитетно остваривање наставе. У првом делу представљени су резултати самопроцене компетенција, а затим подаци који се односе на обуке у којима су ови наставници учествовали и њихове потребе за даљим обукама и подршком која је потребна да би знања и вештине изразили у пуном обиму.

2.1.1. Самопроцена стручности за остваривање предмета Православни катихизис

На скали процене од 1 до 5, где је 1 најнижа, а 5 највиша оцена, наставници су процењивали своју стручност за квалитетну реализацију програма предмета. Резултати самопроцене представљени су на *Графикону 1*.



Графикон 1. Самопроцена наставника о стручности за реализацију Православног катихизиса

Дакле, три четвртине наставника сматра да за своју стручност заслужује оцену 4 или 5, при чему је петина у потпуности задовољна својим радом. Овај резултат самопроцене може се сматрати индикативним у контексту у коме за ове наставнике не постоји обавезно иницијално образовање и припрема за рад у школи.

2.1.2. Самопроцена наставника Православног катихизиса о развијености наставничких компетенција²

На основу четворостепене скале процене са 24 ставке (описи понашања наставника), које представљају операционализацију три компетенције, вероучитељи су процењивали развијеност својих наставничких компетенција. За сваки опис понашања испитаници су се опредељивали за једну од четири категорије, где је *1-треба ми много помоћи*, *2-треба ми помоћи*, *3-компетенан сам*, *4-веома сам компетентан*.

У Прилогу 4 приказани су резултати самопроцене на нивоу описа понашања и према расподели одговора може се закључити да већина вероучитеља себе види на десној страни скале (у категоријама оних који су компетентни или веома компетентни). На трећини ставки више од 20% испитаника даје одговоре који се налазе у категоријама одговора *треба ми много помоћи* и *треба ми помоћи* и то највише за компетенције за наставну област, предмет и методику наставе и компетенције за поучавање и учење, при чему у овој категорији никада није више од 30% испитаника. На осталим ставкама у овим категоријама је најчешће између 10% и 20% испитаника.

Добијени резултат самопроцене компетенција, сагледан у односу на самопроцену укупне стручности за наставу (*Графикон 1*), може се сматрати неочекиваним. Према оценама које су себи дали очекивало се да ће у самопроцени компетенција само незнатан проценат испитаника бити на левој страни расподеле, што се није десило.

Осим тога, на највећем броју ставки, проценат испитаника у категорији *компетенан сам* упадљиво је већи од процента испитаника у категорији *веома сам компетентан*, што указује на постојање потреба за развојем наставничких знања и вештина. Само на четири ставке расподела показује да се у категорији *веома сам компетентан* налази више од 40% испитаника.

У целини гледано вероучитељи сматрају да су најсигурнији у своја знања о наставном плану и програму, планирању наставе и праћењу интересовања ученика, као и у компетенције за поучавање и учење и пружање подршке развоју личности ученика. Стиче се утисак да су вероучитељи мање сигурни у своје капацитете који се односе на образовни аспект наставног рада, него на васпитни, што може бити последица тумачења да васпитавање не подразумева поседовање специфичних знања и вештина, као што то захтева наставни рад.

Приказивање резултата самопроцене на основу груписања појединачних компетенција у три опште компетенције, омогућило је израчунавање просечних вредности за сваку општу компетенцију. Добијене вредности приказане су у Табели 3.

² Компетенције и описи понашања које се користе у овом истраживању преузети су из документа **Стандарди компетенција за професију наставника и њиховог професионалног развоја**, који је усвојио Национални просветни савет. У конструисању скале процене коришћене су формулације из документа које се највише односе на наставнике верске наставе.

Табела 3. Самопроцена вероучитеља у односу на наставничке компетенције

Компетенције наставника верске наставе	N	AS
Компетенције за наставну област, предмет и методику наставе	192	3,08
Компетенције за поучавање и учење	192	3,06
Компетенције за подршку развоју личности ученика	191	3,14

N – број испитаника, AS – просечна вредност

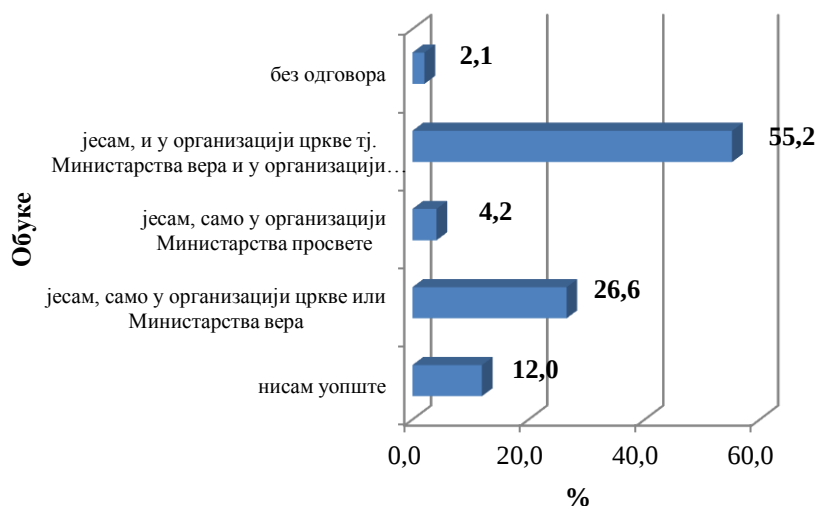
Према просечним вредностима на нивоу компетенција може се закључити да су наставници Православног катихизиса подједнако задовољни свим аспектима свог наставног рада. Добијене вредности (на скали од 1 до 4) показују да преовлађује задовољство постојећим компетенцијама, али да ипак постоји простор и потреба за њиховим даљим развојем.

Овом налазу потребно је додати и резултат анкете који показује да највећи проценат вероучитеља (89,6%) сматра да им знања и вештине која су стекли у оквиру иницијалног образовања омогућавају да стручно остварују наставу овог предмета (Прилог 5). Ако се подсетимо на услове за ангажовање ових наставника у школама, онда се намеће следеће питање: Да ли вероучитељи сматрају да је свако иницијално образовање довољно да би се радило у настави? Пошто се назире потврдан одговор на питање, онда можемо рећи да се ради о дубоком неразумевању питања из области образовања и васпитања.

У истој анкети, на питање о припремању за наставу, 75% испитаника одговара да се слаже са тим да је за непосредну припрему часова потребно много времена и напора. Овакав резултат, супротан је самопроцени о компетенцијама, јер вероучитељи индиректно, кроз одговоре на ово питање признају да нису довољно оспособљени за планирање и припремање наставног рада.

2.1.3. Обуке за ostvarивање предмета Православни катихизис у основној и средњој школи – стање и потребе

Путем упитника добијени су подаци о обучености наставника Праославног катихизиса. (Графикон 2)



Графикон 2. Наставници који су похађали обуке за ostvarивање програма Православног катихизиса

Према расподели одговора може се рећи да је сваки други испитаник у овом истраживању похађао неку од обука у организацији два надлежна министарства, сваки четврти неку обуку у организацији цркве или Министарства вера, а сваки десети није похађао ниједан вид обуке. Позитивним се може сматрати резултат анкете по коме 86% испитаника сматра да вероучитељи треба да савладају обуку пре него што започну рад у школи, као и резултат да је 78% испитаника похађало неку од акредитованих обука које су објављене у каталозима програма стручног усавршавања³. Према називима обука које су испитаници навели може се закључити да се углавном ради о обукама које су биле намењене циљној групи вероучитеља, при чему су најчешће обрађиване следеће теме:

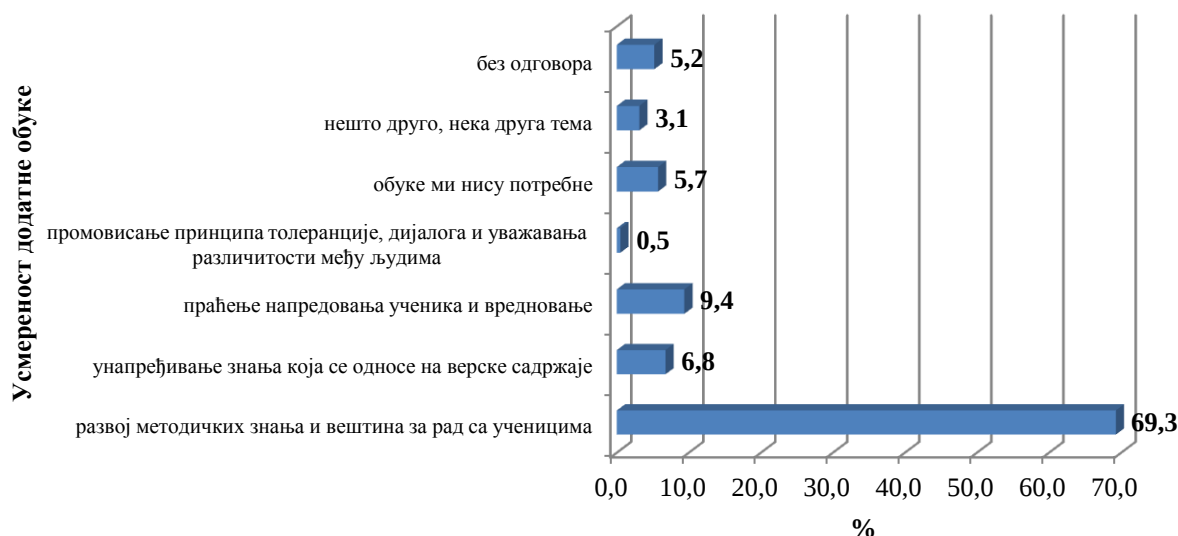
- општа питања наставе (методика наставе, аутентично искуство учења, информатика у учионици, примена тестова знања, програмирана настава, калиграфија, писање наставних припрема за час)
- однос ученик – наставник (асертивност, мотивација ученика, дисциплина у учионици)
- захтеви који поставља нова регулатива у образовању (инклузија, описно оцењивање, ненасилно понашање)

³ Каталогe програма стручног усавршавања, након спроведеног конкурса, објављује Завод за унапређивање образовања и васпитања. Више информација о овим обукама на www.zuov.gov.rs.

- заштита здравља младих и превенција (болести зависности, здрави стилови живота, управљање стресом, умеће одрастања).

Од 192 испитаника, њих 120 је навело да је похађало ове обуке, при чему је највише оних који су похађали једну или две додатне обуке из каталога.

Ако се узму у обзир резултати о самопроцени стручности за наставу и подаци о савладаним обукама, значајним евалуативним налазом могу се сматрати процене испитаника о томе какве обуке су њима потребне (*Графикон 3*).



Графикон 3. Потребe за стручним усавршавањем наставника Православног катихизиса

Значајна већина испитаника сматра да су за њих, у погледу стручног усвршавања, приоритетне теме које се односе на развој методичких знања и вештина за рад са ученицима, што се као податак може искористити у организацији семинара и формирању група учесника. Према наведеном податку „учење наставничког заната“ је главна и прва тема за највећи број вероучитеља који су сада ангажовани у нашим школама. За приоритете које наводе само неке групе наставника пожељно је формирати посебне групе, чиме се добија простор за продубљивање садржаја и прилагођавање специфичним потребама.

2.2. Потребна помоћ и подршка за развој квалитета наставе Православног катихизиса

Извесно је да су за успешну реализацију овог предмета поред професионалних знања, умења и вештина потребни и одређени услови и подршка. Уважавајући ову чињеницу, процена услова и потреба била је предмет овог евалуативног истраживања. Вероучитељи из основних и средњих школа имали су прилику да идентификују и конкретизују потребне облике и врсте помоћи и подршке.

Табела 4. Мишљење вероучитеља о потребној помоћи и подршци за развој компетенција

Потребна помоћ и подршка према процени вероучитеља	f
Обезбедити обуке, семинаре, едукације-континуирано стручно усавршавање.	7
Регулисати радно-правни статус вероучитеља	6
Увести бројчано оцењивање које улази у просек.	5
Предмет треба да има равноправан статус са осталим предметима у распореду часова.	5
Израдити потпуно нове наставне програме	5
Формирати тело које би се бавило унапређивањем верске наставе	4
Промовисати предмет путем средстава јавног информисања	3
Прецизно дефинисати начин опредељивања ученика за изборни предмет и омогућити наставницима да изврше представљање предмета пре опредељивања	3
Уредити циклусно опредељивање за обавезни изборни предмет	3
Формирати активе вероучитеља	2
Оставити могућност да ученици похађају оба обавезна изборна предмета	2
Обезбедити подршку парохијских цркава у реализацији ваннаставних активности	2
Укупно	47

f – број дискусионих група (радионица) на којима је врста подршке одређена као приоритетна

Добијени резултати, представљени у Табели 4 показују да највећи број вероучитеља из основних и средњих школа очекује од доносилаца одлука да обезбеде континуирано стручно усавршавање. Продукти радионица пружају и податке о темама које су за њих приоритетне: дидактика, методика, педагогија, развојна психологија, примена савремених технологија у настави. Према наведеном може се закључити да су вероучитељи свесни недостатака у наставничким компетенцијама, али се није могло прецизно утврдити шта је приоритетно у оквиру научних дисциплина. Приоритет

регулисања радно-правног статуса може се објаснити потребом за сигурношћу, што може имати снажан утицај на мотивацију вероучитеља. Нови програми се и у потребној подршци виде као један од приоритета, као и побољшање услова рада у школама. Постоје и мишљења о приоритетима који никако не могу бити у функцији унапређивања наставе, а то су нумеричко оцењивање и циклусно опредељивање. Веома интересантни су предлог о формирању тела и актива који ће помагати развој наставе, јер су вероучитељи проценили да тимски рад може дати брже ефекте и видљивије резултате, као и предлог о омогућавању ученика да похађају и Грађанско васпитање и Православни катихизис.

У целини гледано, вероучитељи имају велика очекивања и од система образовања и од СПЦ, који им највише могу помоћи уколико буду заједнички доносили одлуке о развоју Православног катихизиса.

3. ДОДАТНИ ЕВАЛУАТИВНИ НАЛАЗИ

3.1. Верска настава у систему образовања и васпитања

3.1.1. Како вероучитељи доживљавају наставни предмет који остварују?

У овом истраживању вероучитељима у основној и средњој школи омогућено је да изнесу лични доживљај предмета и мишљење о томе како се овај предмет доживљава у непосредном окружењу и широј заједници. Субјективни доживљај предмета може бити од значаја за мотивацију и квалитет рада, а ставови у окружењу могу се посматрати као део контекста у коме се остварује Верска настава. У Табели 5 приказани су категорије најчешћих одговора учитеља када је реч о личној перцепцији.

Табела 5. Лична перцепција предмета Православни катихизис од стране вероучитеља

Категорије одговора вероучитеља о личној перцепцији Православног катихизиса	f
Лично задовољство наставника/добит за наставника	131
Квалитетан предмет, значај за образовање и васпитање	124
Животни позив/мисија	48
Негативни доживљаји и асоцијације	19
Некатегорисано	11
Укупно	333

f – број појединачних одговора вероучитеља

Према укупном броју одговора, односно асоцијација, може се закључити да је он готово двоструко већи од броја испитаника. Број негативних асоцијација је незнатан у односу на број позитивних асоцијација, при чему вероучитељи превасходно опажају остваривање Православног катихизиса као личну добит, а одмах затим следе асоцијације које се односе на значај предмета за образовање и васпитање ученика. Овај резултат може се сматрати добром основом за даљи развој мотивације вероучитеља који су укључени у рад школа.

Према одговорима вероучитеља на питање „Да ли желите да наставите посао вероучитеља у школи?“, такође се може закључити да постоји позитивна основа у погледу њихове спремности, јер 89,6% жели да настави овај посао. Образложења која су пратила позитивне одговоре (146) могу се сврстати у две категорије:

1. Веронаука је њихов животни позив, мисија, лично задовољство, испуњава њихову личност – 103 одговора.
2. Веронаука је корисна за развој ученика, њихов лични и/или образовни и васпитни напредак – 43 одговора.

Значајно мањи број негативних одговора (15) пратила су образложења о нерегулисаном радно-правном статусу вероучитеља и неповољном положају предмета у односу на остале активности у школама.

Дакле, доминирајући одговори и дата образложења указују на постојање унутрашње мотивације ових наставника, што доносиоци одлука треба да искористе у стварању подстицаја и услова за њихово даље ангажовање.

3.1.2. Перцепција вероучитеља о томе како остали учесници у систему доживљавају предмет Православни катихизис

У Табели 6 приказане су категорије одговора које указују на то како, према мишљењу вероучитеља, други у систему доживљавају овај изборни предмет.

Табела 6. Перцепција вероучитеља о томе како предмет Православни катихизис доживљава окружење

Категорије одговора вероучитеља о томе како окружење доживљава овај предмет	f
Позитивне асоцијације	191
Негативне асоцијације	74
Незаинтересованост околине/неодређеност	34
Укупно	299

f – број појединачних одговора вероучитеља

Према укупном броју одговора може се рећи да је око две трећине испитаника имало по два одговора/асоцијације и да је позитивна перцепција преовлађујућа. У категорији позитивних одговора највише је оних који се односе на садржај и васпитни значај предмета и улогу вероучитеља. У категорији негативних одговора доминирају они који говоре о томе да се предмет опажа као маргинална школска активност, да су садржаји застарели, да постоје предрасуде запослених у школи према вероучитељима и да околина сматра да је овај предмет само привремено у систему. Из мањег броја одговора о неприхватању предмета може се наслутити и постојање конфликтних ситуација у школама, јер испитаници дају одговоре са следећим садржајем: *веронаука је страно тело у школи, одбојност према предмету, предмет који је насилно уведен, окупатор, бедно, „последња рупа на свирали“ и сл.* Није занемарљив ни број одговора из којих се наслућује игнорисање предмета или непостојање било каквих реакција на предмет у школском контексту.

Добијен резултат процене контекста потврђен је путем скале процене, јер 68,7% вероучитеља сматра да наставници у њиховим школама уважавају значај предмета Верска настава.

3.1.3. Статус предмета Православни катихизис, услови и организациона питања од значаја за квалитет реализације у школама – мишљење вероучитеља

У овом евалуативном истраживању, путем скале процене дошло се и до додатних евалуативних налаза о једном броју питања у вези са реализацијом и статусом предмета. (Прилог 5) Ови налази се могу сматрати корисним за доношење одлука на системском нивоу и за решавање конкретних питања и изазова, а ради се о следећем:

1. Сви вероучитељи који су учествовали у истраживању сматрају да верска настава треба да се изучава у школама и то као посебан предмет за сваку конфесију (78,1% испитаника) или кроз заједнички програм за ученике, независно од конфесије (19,8% испитаника).
2. Када је у питању заступљеност предмета у наставним плановима, 97,9% вероучитеља сматра да предмет треба да постоји у свим разредима основне и средње школе.
3. Већина вероучитеља (60,4%) је за то да предмет Верска настава буде обавезан предмет у свим разредима, само 7,3% су за постојећи модел, где се ученици опредељују за један од два обавезна изборна предмета и 5,7% сматра да овај предмет треба да буде на заједничкој листи свих изборних предмета, без посебног статуса (обавезност опредељивања за један од два понуђена).
4. Само 27,6% вероучитеља сматра да су уџбеници и приручници за наставу квалитетни, при чему је од овог процента само 6,8% у категорији потпуног слагања са тим. С друге стране, 35,4% вероучитеља се уопште не слаже са тим да су уџбеници и приручници за наставу квалитетни. Сви увиђају значај добрих приручника за наставу, што је важна порука за креаторе програма Православног катихизиса.
5. Око 40% вероучитеља сматра да нема одговарајуће услове за рад у школама, док остали процењују супротно, али је само 15% у потпуности задовољно условима.
6. Испитаници су подељени у проценама да ли је један час недељно довољан за остваривање циљева и исхода наставе. На ове процене могло је утицати много фактора – услови рада у школи, компетенције наставника, али и обим и сложеност програмских садржаја.
7. Вероучитељи сматрају да су највеће предности предмета Православни катихизис у томе што има васпитни утицај на ученике. Око 75% испитаника процењује да је предност предмета у циљевима који се односе на развој целовитог погледа на свет, подстицање развоја личности и стварање основе за одговоран и ангажован живот у савременом друштву. Само 9% испитаника предност предмета види у садржајима, а мање од 3% у начинима рада.

Приказани налази, иако очекивани, веома су интересантни за даље уређивање статуса изборних предмета у систему. Не изненађује податак о јединственом мишљењу да верска настава треба да се изучава у школама, јер је то и био циљ СПЦ. Осим тога, вероучитељи остварују зараду као наставници предмета, чиме решавају

егзистенцијална питања. Међутим, изненађује податак да само петина испитаника сматра да постоји простор за утврђивање заједничког језгра наставних програма верске наставе за све конфесије, што може бити један од путева за развој толеранције и уважавања различитости у вишеконфесионалним срединама.

Иако немали број испитаника процењује да наставни програми за млађи школски узраст представљају изазов за реализацију због неприлагођених тема и садржаја и немогућности ученика да разумеју апстрактне појмове, ипак имамо неподељено мишљење о томе да предмет треба да постоји у свим разредима. Из овог налаза јасно се сагледава превасходна тежња да се сачува постојећа позиција вероучитеља у школама. Овоме треба додати и већинско мишљење о томе да предмет из статуса изборног треба да пређе у статус обавезног, при чему испитаници пренебрегавају права ученика који не желе да похађају верску наставу у школи.

4. СУМАРНИ НАЛАЗИ ЕВАЛУАЦИЈЕ

4.1. Квалитет наставних програма Православног катихизиса за основну и средњу школу

Квалитетом програма Православног катихизиса за све разреде основне и средње школе бавило се 192 наставника који остварују овај предмет. На дискусионим групама, које су организоване тако да, као резултат дају релевантне податке о предмету евалуације, прикупљено је мноштво података о различитим аспектима програма Православног катихизиса. За сваки од дванаест разреда обрађене су квантитативне и квалитативне процене квалитета програма, као и предлози за њихово унапређивање.

Програми Православног катихизиса за **прва четири разреда основне школе**, према мишљењу вероучитеља, имају веома неуједначен квалитет. На скали од 1 до 4, оцена програма за први разред је најнижа (1,75), следи оцена за други разред (2,75), а програми за трећи и четврти процењују се као веома добри (3,55 и 3,54). Видљиве разлике у оценама квалитета објашњавају се разликама у примерености садржаја узрасту ученика, што је повезано са проценама о занимљивости материје. Испитаници указују на потребу преиспитивања позиције одређених тема у првом и другом разреду, јер их, због апстрактности појмова, ученици не разумеју. Због тога се јављају проблеми са падом мотивације ученика, при чему се вероучитељи не сналазе најбоље, посебно у условима када раде са неквалитетним уџбеницима и са недовољно аудио-визуелног материјала.

Највећи број проблема у остваривању програма у првом циклусу објашњава се недостацима програма и постојећих уџбеника. Наставници због тога предлажу свеобухватну ревизију сва четири програма у првом циклусу и разматрање могућности за увођење нових тема које ће бити ближе искуствима ученика и њиховим сазнајним капацитетима. У предлозима за унапређивање помињу се теме о великим хришћанским празницима, крштењу, светитељима и библијским причама, јер су ближе искуству ученика. Друга група предлога за унапређивање односи се на обезбеђивање дидактичко-методичке подршке у виду прецизних инструкција за конкретизацију активности у оквиру тема.

У **другом циклусу основне школе**, према мишљењу вероучитеља, програми за сваки од четири разреда имају одређене мањкавости, што се одразило и на квантитативне процене. Програм седмог разреда добио је најнижу укупну оцену – 2,67 (на скали од 1 до 4), а најбољи је програм шестог разреда (3,51). Програми петог и осмог разреда имају готово исте оцене (3,19 и 3,13).

Процене квалитета тема на сва четири нивоа показују да постоје теме које се истичу у квалитету у односу на сва четири критеријума процене, али да има и тема које су веома лоше процењене у односу на исте критеријуме. То значи да у анализи резултата

вредновања треба имати у виду, пре свега процене појединачних тема, због великих разлика у квалитету, а тек онда процене програма у целини.

Почев од петог разреда наставници упозоравају на терминологију која је непримерена ученицима, као и на то да постоје погрешне претпоставке аутора програма о предзнању ученика. Због тога се дешава да ученици губе мотивацију за предмет, јер су им садржаји непријемчиви и изазивају нелагоду због немогућности да разумеју материју. Испитаници су издвојили теме којима у ревизији треба посветити највише пажње.

Наставници Православног катихизиса су указали на бројне проблеме у реализацији програма који су повезани са квалитетом програма, при чему на првом месту истичу да теме нису довољно дидактичко-методички разрађене, да се не уважавају узрасни капацитети ученика и да постојећи уџбеници и приручници нису у функцији наставе. Управо на овим примедбама заснивају се и њихови предлози за унапређивање програма у другом циклусу основне школе. Испитаници су дали конкретне предлоге за нове теме у сваком од четири разреда, а према њиховом броју, то значи да неке од постојећих тема треба искључити, а нове увести у програме. У сваком случају, од аутора програма се очекује да размотре предлоге наставника и да их искористе за унапређивање постојећих програма.

Програми Православног катихизиса **у средњој школи** у целини су добили боље оцене од стране наставника него програми у основној школи. Програм првог разреда процењен је просечном оценом 3,42, следе програм четвртог разреда (3,35) и програми трећег (3,21) и другог разреда (3,06). Ниједна тема у четири разреда не наводи се као недовољно важна или неважна за остваривање циљева предмета. Међутим, наставници наводе одређене теме којима замерају да су непримерене узрасту, недовољно занимљиве ученицима и да имају неадекватне садржаје. На овом нивоу образовања значајно је мање примедби на примереност узрасту, што се може објаснити тиме да су интелектуални капацитети ученика сада спремнији за разумевање апстрактних садржаја. У сваком случају анализа четири програма дала је резултате које је потребно пажљиво размотрити у циљу побољшања програма.

Већина препрека са којима се суочавају наставници у остваривању програма повезане су са недостатком наставних средстава и квалитетних уџбеника, који би могли бити релевантна подршка у раду. Наставници сматрају да су ревизије сва четири програма неопходне, а предложили су и конкретне теме које, према њиховој процени, могу допринети квалитету програма. За овај ниво образовања предлаже се и већи степен слободе у остваривању програма кроз увођење нових тема које ученици бирају.

У целини гледано, Програм православног катихизиса у основној и средњој школи захтева преиспитивање ради унапређивања постојећих и/или увођења нових садржаја. Овај процес треба да прати и процес побољшања уџбеника, јер наставници имају озбиљне примедбе на њихов квалитет. Коментари и предлози наставника који су учествовали у овом истраживању могу се сматрати солидном основом на којој треба засновати измене.

4.2. Компетенције наставника Православног катихизиса

Од 192 анкетираних наставника Православног катихизиса, око 75% њих сматра да за своју стручност заслужују оцену 4 или 5, при чему је око 20% себе проценило највишом оценом. Иако се зна да највећи број ових наставника нема иницијално образовање за рад у образовању, они су веома задовољни својом стручношћу за рад у настави. Овај резултат самопроцене наводи нас и на закључак да сматрају да за рад у школи и није потребна формална припрема, иако се ради о веома одговорним, комплексним и специфичним пословима.

Самопроцена наставника Православног катихизиса о развијености наставничких компетенција, уз употребу скале са 24 описа очекиваног понашања наставника показује да већина вероучитеља себе види на десној страни скале (у категоријама оних који су компетентни или веома компетентни). На трећини ставки више од 20% испитаника налази се у категорији одговора *треба ми много помоћи* и *треба ми помоћи* и то највише за компетенције за наставну област, предмет и методику наставе и компетенције за поучавање и учење, при чему у овој категорији никада није више од 30% испитаника. На осталим ставкама у овој категорији је најчешће између 10% и 20% испитаника. Проценат испитаника у категорији *компетентан сам* упадљиво је већи од процента испитаника у категорији *веома сам компетентан*, што указује на постојање потреба за развојем наставничких знања и вештина.

У целини гледано, вероучитељи сматрају да су најсигурнији у знањима о наставном плану и програму, планирању наставе и праћењу интересовања ученика, као и у компетенцијама за поучавање и учење и пружање подршке развоју личности ученика. Стиче се утисак да су вероучитељи мање сигурни у своје капацитете који се односе на образовни аспект наставног рада, него на васпитни, што може бити последица тумачења да васпитавање не подразумева поседовање специфичних знања и вештина, као што то захтева наставни рад.

Сваки други испитаник у овом истраживању похађао је неку од обука у организацији два надлежна министарства, сваки четврти неку од обука у организацији цркве или Министарства вера, а сваки десети није похађао обуке. Позитивним се може сматрати резултат анкете по коме 86% испитаника сматра да вероучитељи треба да савладају обуку пре него што започну рад у школи, као и резултат да је 78% испитаника похађало неку од акредитованих обука које су објављене у каталозима програма стручног усавршавања. Према називима обука које су испитаници навели може се закључити да се углавном ради о обукама које су биле намењене циљној групи вероучитеља, при чему су најчешће обрађиване теме о питањима наставе, комуникацији и системским новинама у образовању.

Када је у питању њихов даљи професионални развој, значајна већина испитаника сматра да су за њих приоритетне теме које се односе на развој методичких знања и вештина за рад са ученицима, а од доносилаца одлука очекују да обезбеде континуирано стручно усавршавање.

4.3. Додатни евалуативни налази - статус предмета, организациона питања и модели реализације

Вероучитељи превасходно опажају остваривање Православног катихизиса као личну добит, а на другом месту истичу значај предмета за образовање и васпитање ученика. Овај резултат може се сматрати добром основом за даљи развој мотивације вероучитеља који су укључени у рад школа. Може се рећи да постоји позитивна основа у погледу њихове спремности да наставе рад у школи, јер се 89,6% испитаника изјашњава за то. Њихова образложења указују на постојање унутрашње мотивације, што доносиоци одлука треба да искористе у стварању подстицаја и услова за њихово даље ангажовање.

Када анализирају однос окружења према овом наставном предмету, код вероучитеља преовлађује мишљење о томе да је окружење благонаклоно. Испитаници у већини сматрају да се позитивно перципира садржај и васпитни значај предмета и улога вероучитеља. У категорији негативних одговора доминирају они који говоре о томе да се предмет опажа као маргинална школска активност, да су садржаји застарели, да постоје предрасуде запослених у школи према вероучитељима и да околина сматра да је овај предмет само привремено у систему.

Сви вероучитељи који су учествовали у истраживању сматрају да верска настава треба да се изучава у школама и то као посебан предмет за сваку конфесију (78,1% испитаника) или кроз заједнички програм за ученике, независно од конфесије (19,8% испитаника) и да предмет треба да буде заступљен у свим разредима основне и средње школе.

Само 5,7% испитаника је за то да овај предмет треба да буде на заједничкој листи свих изборних предмета, без посебног статуса (обавезност опредељивања за један од два понуђена), док су остали за постојећи модел или чак за то да предмет постане обавезан за све ученике.

Вероучитељи који су учествовали у истраживању указују на значајне недостатке уџбеника и приручника и услова за рад у школама.

5. ЗАКЉУЧЦИ И ПРЕПОРУКЕ

У односу на добијене резултате емпиријског истраживања, које је било усмерено на испитивање квалитета наставних програма Православног катихизиса за све разреде у основној и средњој школи и испитивање компетенција наставника овог предмета, могу се извести одређени **закључци**:

1. У целини гледано, према мишљењу вероучитеља, програме Православног катихизиса потребно је ревидирати да би се обезбедило остваривање циљева овог предмета у пуном обиму. Искуства у вишегодишњој реализацији показују да су највеће интервенције потребне у програмима за први циклус основне школе, будући да се постављени захтеви програма тешко остварују. У друга два циклуса образовања интервенције су такође потребне, али најчешће у мањем броју тема, док се важност свих тема у програмима не доводи у питање.
2. Независно од разреда, вероучитељи су веома незадовољни постојећим уџбеницима и приручницима и залажу се за израду нових, који ће више бити у функцији циљева и садржаја предмета.
3. Највећи број препрека и проблема у реализацији програма Православног катихизиса условљени су управо садржајима програма, а не неким другим факторима, као што је то случај са алтернативним изборним предметом.
4. Вероучитељи су предложили низ нових тема које је, према њиховом мишљењу, потребно уврстити у програме, а залажу се за већи степен слободе за наставнике и ученике у избору дела тема које ће обрађивати.
5. Према резултатима самопроцене наставничких компетенција може се закључити да је вероучитељима највише помоћи потребно када су у питању компетенције за наставну област, предмет и методику наставе и компетенције за поучавање и учење.
6. Вероучитељи увиђају потребу за стручним усавршавањем, мотивисани су за похађање обука и користе могућности система за стручно усавршавање. Њихове досадашње обуке биле су углавном организоване за хомогене групе (вероучитеље). Као приоритетне теме за даље учење издвајају развој методичких знања и вештина за рад са ученицима, а од доносилаца одлука очекују да обезбеде континуирано стручно усавршавање.
7. Велика већина вероучитеља сматра да верска настава треба да се изучава у школама као посебан предмет за сваку конфесију и то у свим разредима основне и средње школе.

У односу на главне евалуативне налазе и закључке, дајемо следеће

ПРЕПОРУКЕ

1. Резултати критичке анализе програма Православног катихизиса за све нивое образовања у основној и средњој школи указују на потребу ревизије постојећих програма. У складу са прописаним надлежностима, очекује се да се овај посао повери Српској Православној Цркви и стручњацима из Завода за унапређивање образовања и васпитања. Препоручује се формирање тимова који ће у процесу ревизије, са посебном пажњом, размотрити процене квалитета програма, конкретне предлоге и препоруке испитаника до којих се дошло у овом истраживању.
2. Препоручује се ауторима уџбеника и приручника за Православни катихизис да заједно са наставницима размотре примедбе на квалитет постојећих уџбеника и приручника, да би имали јасну слику о потребним корекцијама и могућностима побољшања садржаја у њима.
3. За вероучитеље је потребно организовати обавезне програме обуке које би допринеле развоју њихових капацитета за наставни рад. Осим ових обука, препоручује се да се најуспешнији вероучитељи ангажују као ментори који би пружали стручну помоћ својим колегама.
4. Препоручује се да се вероучитељи што више упућују на обуке у оквиру школских тимова, да би се подстицало хоризонтално учење и сарадња на нивоу установа.
5. Вероучитељима је потребна помоћ у планирању професионалног развоја, у чему им највише могу помоћи стручни сарадници у школама.
6. Вероучитељи треба да постану активнији чланови школских тимова и стручних тела, што може бити снажан подстицај за њихов професионални развој.
7. Препоручује се расписивање конкурса за избор примера добре праксе у настави Православног катихизиса, који ће бити објављени у форми приручника за наставнике. Потребно је обезбедити да изабрани примери буду доступни свим школама и наставницима. Координатори ове активности могу да буду Завод за унапређивање образовања и васпитања и Српска Православна Црква.

ДИРЕКТОР

мр Драган Банићевић

ПРИЛОЗИ

Основна школа – први циклус

Табела 1 – Процена квалитета програма Православног катихизиса за први разред

Тема	Примереност теме узрасту	Занимљивост за ученике	Адекватност садржаја у односу на тему	Важност теме за постизање прописаних очекиваних циљева предмета	Просек
Човек је икона Божија (човек има својство да љубављу чини нешто да постоји, слично као што то може Бог).	1,00	2,00	1,00	1,00	1,25
Бог је заједница личности Оца и Сина и Светог Духа (биће као заједница, као љубав).	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00
Човек као биће заједнице.	3,00	4,00	3,00	4,00	3,50
Бог је из љубави створио свет заједно са Сином и Духом.	2,00	3,00	1,00	3,00	2,25
Исус Христос је посредник између Бога и створене природе.	1,00	1,00	1,00	2,00	1,25
Црква је заједница свих људи и целе природе кроз Христа са Богом.	1,00	1,00	1,00	2,00	1,25
Просек	1,50	2,00	1,33	2,17	1,75

Табела 2 – Процена квалитета програма Православног катихизиса за други разред

Тема	Примереност теме узрасту	Занимљивост за ученике	Адекватност садржаја у односу на тему	Важност теме за постизање прописаних очекиваних циљева предмета	Просек
Бог је заједница личности Оца, Сина и Светог Духа (биће као заједница, као љубав).	3,00	4,00	2,00	3,00	3,00
Литургија као икона будућег века, Царства божјег.	2,00	2,00	3,00	3,00	2,50
Литургија - откривање Бога (литургијско искуство Бога, личности, слободе, љубави. Бог као биће заједнице).	2,00	2,00	2,00	2,00	2,00
Структура Литургије - цркве (епископ, свештеници, ђакони и народ).	4,00	4,00	2,00	3,00	3,25
Литургија је и присуство Христово и ишчекивање доласка Христовог (љубављу према Христу чинимо да је Он присутан међу нама на Литургији иако је физички одсутан).	3,00	3,00	3,00	3,00	3,00
Православна иконографија показује стање света и човека у будућем веку.	2,00	3,00	3,00	3,00	2,75
Просек	2,67	3,00	2,50	2,83	2,75

Табела 3 – Процена квалитета програма Православног катихизиса за трећи разред

Тема	Примереност теме узрасту	Занимљивост за ученике	Адекватност садржаја у односу на тему	Важност теме за постизање прописаних очекиваних циљева предмета	Просек
Бог је створио јединствени свет и то као многе конкретне врсте ни из чега (узрок постојања света јесте Божија слобода).	4,00	4,00	4,00	4,00	4,00
Последице створености по природу и њено постојање (конкретност врста и бића значи и њихову међусобну раздјељеност - индивидуалност, али и њихову потенцијалну пропадљивост, смрт зато што су створени ни из чега).	3,00	4,00	3,00	4,00	3,50
Стварање човека на крају свега створеног по "икони и подобију Божијем" (разлика између природе и личности код човека).	3,00	3,00	3,00	4,00	3,25
Евхаристија као свет у малом (Литургија као сједињење свих створења преко човека Исуса Христа с Богом Оцем).	4,00	3,00	3,00	4,00	3,50
Стварање света и човека у православној иконографији.	4,00	4,00	4,00	2,00	3,50
Просек	3,60	3,60	3,40	3,60	3,55

Табела 4 – Процена квалитета програма Православног катихизиса за четврти разред

Тема	Примереност теме узрасту	Занимљивост за ученике	Адекватност садржаја у односу на тему	Важност теме за постизање прописаних очекиваних циљева предмета	Просек
Црква је конкретна литургијска заједница.	4,00	3,00	4,00	4,00	3,75
Литургија је заједница многих људи и природе с Богом Оцем преко једног човека – Христа.	2,00	2,00	4,00	4,00	3,00
Структура Литургије (епископ, свештеници, ђакони и народ).	4,00	4,00	4,00	4,00	4,00
Црква као икона будућег Царства.	3,00	4,00	4,00	4,00	3,75
Одбијање првог човека Адама да сједини створену природу с Богом, односно да сарађује на остварењу божијег плана о свету (човеков пад и последице тога - првородни грех).	4,00	4,00	4,00	4,00	4,00
Црква у хришћанској архитектури (православни храм и литургијска структура).	3,00	3,00	4,00	4,00	3,50
Просек	3,14	3,29	3,86	3,86	3,54

Основна школа – други циклус

Табела 1 – Процена квалитета програма Православног катихизиса за пети разред

Тема	Примереност теме узрасту	Занимљивост за ученике	Адекватност садржаја у односу на тему	Важност теме за постизање прописаних очекиваних циљева предмета	Просек
Припрема света за долазак Сина Божијег у свет (Бог није одустао од свог плана да створени свет живи вечно и поред одбијања првог Адама да тај план спроведе у дело)	3,33	3,17	3,00	3,83	3,33
Избор Аврама и његових потомака као почетак цркве (Стари Завет између Бога и људи)	3,83	3,83	3,33	3,83	3,71
Аврам и јеврејски народ као праслика Христа и Цркве	2,83	2,67	2,67	3,00	2,79
Десет Божијих заповести (однос човека према Богу и другом човеку у старозаветној Цркви)	4,00	3,67	3,33	3,33	3,58
Људски напори у циљу проналажења спасења од смрти (разне религије, митологија, философија, наука)	2,50	2,67	2,50	2,83	2,63
Старозаветни мотиви у православној иконографији	3,17	3,17	3,00	3,00	3,08
Просек	3,28	3,19	2,97	3,31	3,19

Табела 2 – Процена квалитета програма Православног катихизиса за шести разред

Тема	Примереност теме узрасту	Занимљивост за ученике	Адекватност садржаја у односу на тему	Важност теме за постизање прописаних очекиваних циљева предмета	Просек
Тајна Христова - јединство Бога и човека (Литургија као Тајна Христова)	3,00	2,67	3,00	3,67	3,08
Рођење Христово "од Духа Светог и Марије Дјеве" (улога слободе Марије Дјеве у рођењу Спаситеља: девичанство Богородице)	4,00	4,00	3,83	4,00	3,96
Христос је Син Божији који је постао човек, нови Адам, да би сјединио створену природу с Богом (одлуке 1. и 4. Вас. сабора; Символ вере)	3,33	3,00	3,00	3,83	3,29
Улога Бога у спасењу света (свет не може да постоји без заједнице с Богом, али Бог не врши насиље над човеком)	3,33	3,00	3,00	3,67	3,25
Улога човека у спасењу света (слобода човека је пресудна за спасење света; осврт на првог Адама и његову улогу у спасењу света; однос човека према природи)	3,50	3,17	3,33	3,67	3,42
Христово страдање и васкрсење	4,00	4,00	4,00	4,00	4,00
Христов живот у православној иконографији	3,50	3,50	3,67	3,50	3,54
Просек	3,52	3,33	3,40	3,76	3,51

Табела 3 – Процена квалитета програма Православног катихизиса за седми разред

Тема	Примереност теме узрасту	Занимљивост за ученике	Адекватност садржаја у односу на тему	Важност теме за постизање прописаних очекиваних циљева	Просек
Бог у кога хришћани верују јесте Св.Тројица: Отац, Син и Свети Дух (богослужбена сведочанства - крштење и евхаристија; библијска и светоотачка сведочанства)	3,00	2,33	3,00	3,17	2,88
Отац, Син и Св.Дух су три вечне, конкретне личности	2,33	1,67	2,67	3,17	2,46
Св.Тројица је један Бог (нераздељивост Божанске природе и неликвеност Божанских личности)	2,17	1,67	2,00	3,00	2,21
Узрок Божијег постојања је Отац (библијска, евхаристијска, светоотачка и друга сведочанства)	2,33	2,33	2,67	3,00	2,58
Бог Отац изражава своје слободно постојање као љубав према другој личности - према Сину и Св.Духу	2,33	2,50	2,50	2,83	2,54
Хришћанска онтологија (биће као заједница слободе). Антрополошке последнице вере у Св.Тројицу	1,83	1,83	1,83	2,67	2,04
Кроз Литургију се пројављује Св.Тројица (Отац прима литургијски принос, Син, Исус Христос, приноси, а Св.Дух сабира све око Христа и сједињује с Њим)	2,83	3,00	3,00	3,00	2,96

Крштење и Литургија као практично исповедање вере у Бога који је Св.Тројица	3,17	3,17	3,17	3,33	3,21
Св.Тројица у православној иконографији	3,50	3,00	2,83	3,33	3,17
Просек	2,61	2,39	2,63	3,06	2,67

Табела 4 – Процена квалитета програма Православног катихизиса за осми разред

Тема	Примереност теме узрасту	Занимљивост за ученике	Адекватност садржаја у односу на тему	Важност теме за постизање прописаних очекиваних циљева предмета	Просек
Учење о личности на основу православне триадологије. Разлика између природе и личности у Богу	2,50	2,33	2,67	3,17	2,67
Човек као личност (личност као заједница)	3,33	3,33	3,17	3,33	3,29
Сједињење тварне и нетварне природе у једној личности Христовој (Халкидонски, 4. Вас. сабор и његове одлуке)	2,00	2,33	2,33	2,50	2,29
Обожјење створене природе у Христовој личности (личност као носилац постојања природе може имати више природа у себи)	2,00	2,00	3,00	2,67	2,42
Црква као Тело Христово (литургијска пројава Цркве)	3,33	3,00	3,33	3,67	3,33
Будуће Царство Божије као узрок Цркве (последњи догађај Царства Божијег даје истинитост историјским догађајима)	2,67	2,67	2,50	3,00	2,71
Светост и Царство Божије у православној иконографији	3,50	3,50	3,67	3,50	3,54
Просек	3,08	3,08	3,08	3,25	3,13

Средња школа

Табела 1 – Процена квалитета програма Православног катихизиса за први разред СШ

Тема	Примереност теме узрасту	Занимљивост за ученике	Адекватност садржаја у односу на тему	Важност теме за постизање прописаних очекиваних циљева предмета	Просек
Хришћанство је Црква (заједнички литургијски живот као израз вере у Бога). Појам о Богу у хришћанству (вера и атеизам)	3,83	3,33	3,00	3,67	3,46
О богопознању (о знању уопште и о могућностима богопознања)	3,00	2,67	2,83	3,33	2,96
Познање Бога кроз Христа - у Цркви	3,33	3,17	3,33	3,33	3,29
Крштење и рукоположење као сједињење са Христом у Литургији (подвижништво као средство за остварење личне заједнице с Богом у Литургији)	3,67	3,17	3,17	3,83	3,46
Сликаство као израз човековог односа према Богу и свету који га окружује (разлика између црквеног сликарства - иконографије и световног сликарства)	3,67	3,33	3,33	3,17	3,38
Просек	3,67	3,25	3,25	3,50	3,42

Табела 2 – Процена квалитета програма Православног катихизиса за други разред СШ

Тема	Примереност теме узрасту	Занимљивост за ученике	Адекватност садржаја у односу на тему	Важност теме за постизање прописаних очекиваних циљева предмета	Просек
Света Тројица - Један Бог (Бог као биће заједнице слободе, љубави)	2,50	2,17	2,67	3,83	2,79
Онтолошке последице вере у Свету Тројицу као Једнога Бога (узрок постојања јесте Бог као личност, Божија слобода)	1,67	1,83	2,33	3,00	2,21
Стварање света ни из чега (својства створене природе)	3,33	3,83	3,50	4,00	3,67
Стварање човека "по икони и подобију Божијем" (антрополошке последице вере у Бога који је Св.Тројица)	3,00	3,33	2,83	4,00	3,29
Првородни грех	3,50	3,50	3,50	3,67	3,54
Проблем смрти (превазилажење индивидуализма и ограничености створене природе у Цркви као есхатолошкој заједници Бога и Човека у Христу)	2,50	2,83	2,17	3,83	2,83
Просек	2,75	2,92	2,83	3,72	3,06

Табела 3 – Процена квалитета програма Православног катихизиса за трећи разред СШ

Тема	Примереност теме узрасту	Занимљивост за ученике	Адекватност садржаја у односу на тему	Важност теме за постизање прописаних очекиваних циљева предмета	Просек
Тајна Христова - јединство Бога и човека као циљ због кога је Бог створио свет. Христово оваплоћење и страдање, смрт као последица греха првих људи. Бог је васкрсао Христа из мртвих Духом Светим (превазилажење смрти за створену природу као плод слободне, личне заједнице Бога и човека у Христу)	3,50	3,00	3,17	4,00	3,42
Бог је васкрсао Христа из мртвих Духом Светим (превазилажење смрти за створену природу као плод слободне, личне заједнице Бога и човека у Христу)	3,33	2,50	2,33	3,67	2,96
Исус Христос као нови Адам и начелник све твари	3,17	3,00	3,17	3,17	3,13
Улога Духа Светог у сједињењу људи и створене природе са Христом (Дух Свети конституише Цркву као конкретну Литургијску заједницу кроз Крштење, Миропомазање и Рукоположење)	3,17	3,00	3,50	3,17	3,21
Литургија као икона истинског постојања света - Царства Божијег (спасање света заједничко дело Св. Тројице и људи; разлика између Бога и људи али не и одељеност)	3,17	3,17	3,67	3,50	3,38
Апостолско прејемство (епископ као икона Христа, свештеници иконе апостола, Литургија као икона будућег века)	3,00	2,67	2,50	3,00	2,79
Распеће и Васкрсење Христово у православној иконографији	3,50	3,33	4,00	3,50	3,58
Просек	3,26	2,95	3,19	3,43	3,21

Табела 4 – Процена квалитета програма Православног катихизиса за четврти разред СШ

Тема	Примереност теме узрасту	Занимљивост за ученике	Адекватност садржаја у односу на тему	Важност теме за постизање прописаних очекиваних циљева предмета у првом циклусу	Просек
Хришћанско схватање историје (старојелинско и савремено схватање историје без Бога)	3,33	3,00	3,17	3,67	3,29
Есхатон - будуће Царство Божије као узрок Цркве и историје (последњи догађај, догађај Царства Божијег даје валидност и постојање историјским догађајима)	3,00	2,83	3,50	3,83	3,29
Смрт природе као разједињење, распадање и смрт личности као прекид заједнице са личношћу за коју смо били везани, коју смо највише волели	2,83	3,00	3,00	3,50	3,08
Литургија нам открива и циљ због кога је Бог створио свет и људе (да свет постане Царство Божије у коме неће бити смрти)	3,67	3,50	3,50	4,00	3,67
Помесна и Васељенска Црква, њихов однос	3,33	2,67	2,83	2,83	2,92
Јединство Цркве (на помесном и васељенском нивоу)	3,33	3,00	2,83	3,17	3,08
Теологија православне уметности (књижевности, сликарства, архитектуре, музике ...)	3,83	3,83	3,67	4,00	3,83
Црква и свет (њихов однос)	3,67	3,67	3,50	3,83	3,67
Просек	3,38	3,19	3,25	3,60	3,35

Табела 1. Резултати самопроцене компетенција наставника Православног катихизиса у основној и средњој школи

Описи компетенција	%				
	треба ми много помоћи	треба ми помоћи	компетентан сам	веома сам компетентан	без одговора
КОМПЕТЕНЦИЈЕ ЗА НАСТАВНУ ОБЛАСТ, ПРЕДМЕТ И МЕТОДИКУ НАСТАВЕ					
Познајем наставни план и програм предмета који реализујем.	0,0	7,8	51,0	41,1	0,0
Познајем корелацију предмета са другим областима, односно предметима.	0,5	28,1	44,8	26,6	0,0
Поседујем дидактичко-методичка знања неопходна за предмет који предајем.	2,1	28,1	49,0	19,3	1,6
Планирам и програмирам рад, водећи рачуна да садржај учиним доступним ученицима (пријемчив, разумљив, интересантан).	1,6	11,5	49,0	37,0	1,0
Планирам примену различитих метода, техника и облика рада и доступних наставних средстава ради ефикасности и ефективности наставног процеса.	1,0	21,4	50,0	26,6	1,0
Континуирано пратим и вреднујем ученичка постигнућа користећи различите начине вредновања у складу са специфичностима предмета који предајем.	2,6	27,6	49,0	20,3	0,5
Пратим и вреднујем интересовања ученика у оквиру предмета који предајем.	1,0	6,3	55,7	35,9	1,0

Описи компетенција	%				
	треба ми много помоћи	треба ми помоћи	компетентан сам	веома сам компетентан	без одговора
КОМПЕТЕНЦИЈЕ ЗА ПОУЧАВАЊЕ И УЧЕЊЕ					
Поседујем знања о когнитивном развоју ученика (когнитивним ступњевима и зони наредног развоја).	4,2	30,7	48,4	15,6	1,0
Поседујем знања о природи учења, различитим стиливима учења и стратегијама учења.	5,2	29,2	45,3	18,2	2,1
Примењујем различите облике рада и активности у складу са знањима и искуствима којима ученици располажу, индивидуалним карактеристикама и потребама ученика, постављеним циљевима, исходима, садржајима и карактеристикама контекста у којем радим (индивидуализација).	3,1	21,9	48,4	26,6	0,0
Подстичем и подржавам различите стилове учења ученика и помажем развој стратегије учења.	1,0	18,2	59,9	18,8	2,1
Подржавам ученике да слободно износе своје идеје, постављају питања, дискутују и коментаришу у вези са предметом учења.	0,0	2,1	28,1	69,3	0,5
Пратим и вреднујем постигнућа ученика, примењујући, објективно, јавно, континуирано и подстицајно оцењивање, дајући потпуну и разумљиву повратну информацију ученицима о њиховом раду.	2,6	12,0	55,7	28,6	1,0
Процењујем потребе ученика за додатном подршком у учењу.	2,1	12,5	57,3	27,1	1,0

Описи компетенција	%				
	треба ми много помоћи	треба ми помоћи	компетентан сам	веома сам компетентан	без одговора
КОМПЕТЕНЦИЈЕ ЗА ПОДРШКУ РАЗВОЈУ ЛИЧНОСТИ УЧЕНИКА					
Знам и разумем физичке, емоционалне, социјалне и културне разлике међу ученицима.	0,5	9,4	41,1	45,8	3,1
Познајем и разумем психички, емоционални и социјални развој ученика.	1,0	16,7	40,6	40,1	1,6
Поседујем знања о начинима подршке ученицима из осетљивих друштвених група.	4,2	25,5	44,3	22,4	3,6
Познајем различите врсте мотивације и начине мотивисања ученика.	1,0	19,3	56,8	21,9	1,0
Умем да препознам, мобилишем и подстичем развој капацитета свих ученика уз уважавање индивидуалности.	1,0	18,2	57,3	22,9	0,5
Ангажујем ученике у различитим активностима, уважавајући њихове индивидуалне разлике и законитости психичког развоја.	1,6	13,0	55,7	28,1	1,6
Обезбеђујем могућности и окружење за активности, интересовања и потребе ученика уважавајући њихове ставове и мишљења.	0,5	14,1	59,9	24,5	1,0
Подстичем самопоуздање, самопоштовање и подижем ниво аспирација свих ученика.	1,0	3,1	47,4	47,4	1,0
Користим различите поступке за мотивисање ученика.	0,0	12,0	53,6	33,9	0,5
Евалуирам сопствени рад анализирајући и пратећи мотивацију, задовољство, активност ученика на часу и њихову самосталност.	1,0	15,6	58,3	24,5	0,5

Табела 1. Ставови вероучитеља о квалитету предмета и наставе

Тврдње	%				
	уопште се не слажем	углавном се не слажем	углавном се слажем	у потпуности се слажем	без одговора
Знања и вештине из иницијалног образовања омогућавају ми да стручно остварујем предмет Верска настава.	1,6	8,3	52,1	37,5	0,5
Није ми потребна посебна обука за реализацију предмета Верска настава.	12,5	26,0	38,5	21,9	1,0
Програми Верске наставе су занимљиви за ученике.	10,4	22,4	42,2	24,0	1,0
Програми Верске наставе су инспиративни за наставнике.	9,4	22,9	39,1	26,0	2,6
Уџбеници и приручници за верску наставу које користе ученици су квалитетни.	35,4	37,0	20,8	6,8	0,0
За успешан рад неопходни су приручници за наставнике.	0,5	2,6	29,7	66,1	1,0
Захтеви који се постављају пред ученике у верској настави нису примерени њиховим могућностима.	9,9	29,2	37,5	22,9	0,5
Оно што ученици уче у оквиру Верске наставе подстиче развој њихове личности.	0,0	7,3	25,0	67,2	0,5
Оно што ученици уче у оквиру Верске наставе представља добру основу за одговоран и ангажован живот ученика у савременом друштву.	0,5	5,2	26,6	67,2	0,5
Циљеви предмета Верска настава су јасни и разумљиви.	6,8	19,8	39,6	33,9	0,0
Предвиђено време за активности предмета Верска настава је добро одмерено.	9,4	27,6	49,0	13,0	1,0
Програми Верске наставе су погодни за индивидуализован приступ у раду са ученицима.	8,3	32,8	46,9	11,5	0,5
У школи имам одговарајуће услове за активности у настави овог предмета.	14,6	26,6	43,2	15,1	0,5
Активности у оквиру Верске наставе су сложене за извођење у групи.	12,5	33,9	44,8	7,8	1,0
Овај предмет пружа могућност да се успешно мере остварени резултати рада појединца.	6,8	22,9	55,2	14,1	1,0
За непосредну припрему реализације часова Верске наставе потребно је много напора и времена.	4,7	19,8	51,0	24,0	0,5
Остали наставници у мојој школи уважавају значај предмета Верска настава.	7,3	23,4	53,1	15,6	0,5
Један час недељно је довољан за остваривање циљева и исхода овог предмета.	21,9	32,3	29,2	15,6	1,0
Реализација овог предмета подразумева примену различитих метода и техника рада.	0,0	4,2	42,7	52,6	0,5

Списак учесника у евалуативном истраживању

Назив регионалног центра		Регионални центар за професионални развој запослених у образовању Крушевац	
Датум одржавања		12.03.2013.	
Место одржавања		Крушевац	
Редни број	Име и презиме наставника	Име школе	Место школе
1	Иван Миладиновић	Средња техничка школа	Крушевац
2	Добрила Луковић	Средња школа	Брус
3	Војка Величковић	Средња школа	Александровац
4	Милан Антонијевић	Медицинска школа	Крушевац
5	Душан Југовић	МЕШ	Крушевац
6	Игор Коцић	Средња школа	Крушевац
7	Војин Михајловић	Економско-трговинска	Крушевац
8	Илија Буха	ОШ „Велика Дренова“	Велика Дренова
9	Растко Петковић	Основна школа	Крушевац
10	Бојан Радичевић	Основна школа	Крушевац
11	Ненад Раденковић	Основна школа	Крушевац

12	Саша Величковић	Основна школа	Крушевац
13	Стефан Поповић	Основна школа	Крушевац
14	Марко Пантић	Основна школа	Крушевац
15	Милан Качаревић	Основна школа	Разбојна
16	Немања Ћосић	Основна школа	Стопања
17	Мирољуб Симеуновић	Основна школа	Трстеник
18	Виолета Јевтић	ОШ „Јован Ј. Змај“	Стопања
19	Теодора Спасојевић	ОШ „Јован Ј. Змај“	Стопања
20	Данијел Стефановић	ОШ „Књегинја Милица“	Доњи рибник
21	Јулија Југовић	ОШ „Љубивоје Бојић“	Трстеник
22	Момчило Петровић	ОШ „Свети Сава“	Крушевац
23	Милан Јовановић	ОШ „Нада Поповић“	Крушевац
24	Оливера Јанковић	ОШ „Свети Сава“	Трстеник
25	Владимир Трошић	ОШ „Раде Додић“	Трстеник
26	Радиша Јовановић	ОШ „Свети Сава“	Читлук
27	Јован Јовановић	ОШ „Владислав Савић Јан“	Паруновац
28	Љиљана Димитријевић	ОШ „Владислав Савић Јан“	Паруновац

29	Душица Станојевић	ОШ „Станислав Бинички“	Јасика
30	Марко Катић	ОШ „Аца Алексић“	Александровац
31	Слободан Шљивић	ОШ „Јован Ј. Змај“	Брус
32	Илија Ракановић	ОШ „Иво Лола Рибар“	Александровац
33	Драгана Филиповић	ОШ „Аца Алексић“	Александровац
34	Предраг Пејић	ОШ „Иво Лола Рибар“	Александровац
35	Милош Брадаш	ОШ „Јован Поповић“	Крушевац
36	Владан Марковић	ОШ „Бранко Радичевић“	Крушевац

Назив регионалног центра		Регионални центар за професионални развој запослених у образовању Ниш	
Датум одржавања		14.03.2013.	
Место одржавања		Ниш	
Редни број	Име и презиме наставника	Име школе	Место школе
1	Бојан Крстић	Гимназија „Светозар Марковић“	Ниш
2	Ненад Поповић	Алексиначка гимназија	Алексинац
3	Ненад Петровић	Гимназија „9. мај“	Ниш
4	Дејан Арсић	ГТШ „Неимар“	Ниш
5	Драган Стојаковић	ЕТШ „Никола Тесла“	Ниш
6	Горан Антанасковић	Ср. шк. „Житорађа“	Житорађа
7	Милан Живановић	Средња школа „Блаце“	Блаце
8	Коцић Предраг	Угоститељско –туристичка школа	Ниш
9	Јован Ђурковић	ЕТШ „Никола Тесла МТШ „15. мај“	Ниш
10	Далибор Мидић	Економска школа	Ниш
11	Лазар Радуловић	ОШ „Карађорђе“ ОШ „Стеван Синђелић“	Г. Матејевац Каменица
12	Огњен Станковић	ОШ „Доситеј Обрадовић“ Специјална школа „Бубањ“	Ниш
13	Зорка Давидовић	ОШ „Учитељ Таса“	Ниш

14	Дариа Пантић	ОШ „Сретен Младеновић Мика“	Ниш
15	Сузана Миловановић	ОШ „Вожд Карађорђе“	Ниш
16	Иван Милић	ОШ „Краљ Петар I“	Ниш
17	Никола Стефановић	ОШ „9. октобар“	Прокупље
18	Владимир Филиповић	ОШ „9. октобар“	Прокупље
19	Марко Милетић	ОШ „Мирослав Антић“	Ниш
20	Марица Ђошић	ОШ „Чегар“	Ниш
21	Гордана Милетић	ОШ „Мирослав Антић“ ШОСО „14. октобар“	Ниш
22	Сабрина Стаменковић	ОШ „Цар Константин“	Ниш
23	Миодраг Гашић	ОШ „Ратко Вукићевић“	Ниш
24	Дејан Јовановић	ОШ „Бубањски хероји“ ОШ „Вук Караџић“	Ниш
25	Снежана Николић	ОШ „Радоје Домановић“	Ниш
26	Вучковић Горан	ОШ „Бранко Миљковић“	Ниш
27	Данијел Јовановић	Средња медицинска школа „др Алекса Савић“	Прокупље

Назив регионалног центра		Регионални центар за професионални развој запослених у образовању Шабац	
Датум одржавања		15.03.2013.	
Место одржавања		Шабац	
Редни број	Име и презиме наставника	Име школе	Место школе
1	Владимир Мандић	ОШ „Краљ Александар Карађорђевић“	Прњавор
2	Стеван Остојић	ОШ „Добросав Радосављевић народ“	Мачванска Митровица
3	Владимир Петровић	ОШ „Јеврем Обреновић“	Шабац
4	Александар Петровић	ОШ „Јанко Веселиновић“	Шабац
5	Немања Живковић	ОШ „Јован Цвијић“	Змињак
6	Слободан Алимкић	ОШ „Стојан Живковић“	Шабац
7	Мита Васић	ОШ „Мића Станојловић“	Коцељева
8	Немања Ђурђевић	ОШ „Доситеј Обрадовић“	Вољујац
9	Гордана Гавриловић	ОШ „Николај Велимировић“	Шабац
10	Мирјана Марић	ОШ „Ната Јеличић“	Шабац
11	Младен Живановић	ОШ „Јован Цветић“ ОШ „Жика Поповић“	Дебrc Владимирци
12	Саво Ждеро	ОШ „Мића Станојловић“	Коцељева
13	Јанко Бабић	ОШ „Николај Велимировић“	Шабац

14	Ивана Беговић	ОШ „Мила Митровић“	Богатић
15	Александар Крстић	ОШ „Јанко Веселиновић“	Црна Бара
16	Данијел Стокановић	ОШ „Мика Митровић“	Богатић
17	Владимир Димитрић	ОШ „Јован Цвијић“	Дебрц
18	Татјана Манојловић	Средња пољопривредна школа са домом ученика Шабац	Шабац
19	Перица Јелић	Средња хемијска школа	Шабац
20	Богдан Аврамовић	Економско трговинска школа	Шабац
21	Петар Лазаревић	ОШ „Жика Поповић“	Владимирци
22	Тома Јанковић	ОШ „Жика Поповић“	Владимирци
23	Никола Милошевић	Мачванска средња школа	Богатић
24	Бранко Илић	Средња техничка школа	Шабац
25	Небојша Бајић	ОШ „Јанко Веселиновић“ Муз.школа „Михаило Вукдраговић“	Шабац
26	Драган Ковачевић	ОШ „Лаза К.Лазаревић“	Клење
27	Никола Ковачевић	Школа примењених уметности	Шабац
28	Владимир Перић	Средња школа „Вељко Влаховић“	Коцељева

Назив регионалног центра		Регионални центар за професионални развој запослених у образовању Чачак	
Датум одржавања		18.03.2013.	
Место одржавања		Чачак	
Редни број	Име и презиме наставника	Име школе	Место школе
1	Душко Симеуновић	ОШ „Милица Павловић“	Чачак
2	Олгица Сретеновић	ОШ „Миленко Кушић“	Ивањица
3	Синиша Пецић	ОШ „Миленко Кушић“	Ивањица
4	Ирена Чоловић	ОШ „Вук Караџић“	Чачак
5	Љубодраг Стојковић	ОШ „Вук Караџић“ ОШ „Милица Павловић“	Чачак
6	Марко Ерић	ОШ „Филип Филиповић“	Чачак
7	Милан Живановић	ОШ „Милица Павловић“	Чачак
8	Владимир Вулета	ОШ „Драгиша Мишовић	Чачак
9	Миља Драшковић	ОШ „Танаско Рајић“	Чачак
10	Милош Солдатовић	Ш.О.С.О. „1. новембар“	Чачак
11	Тодорић Душан	Техничка школа	Чачак
12	Владимир Матовић	Гимназија, Медицинска	Чачак
13	Милош З. Јелић	Економска школа	Чачак

14	Ђорђе Матијевић	ОШ Владислав Петровић Дис ОШ „Свети Ђ. Авакум, Гим.	Чачак
15	Никола Гавриловић	ОШ „Иво Андрић“ ОШ „Десанка Максимовић“	Прањани Горњи Милановац
16	Јован Стојковић	Техничка школа	Чачак
17	Момчило Славковић	ОШ „Милан Благојевић“	Лучани
18	Никола Ивановић	Техничка школа	Гуча
19	Данијела Поповић	ОШ „22. децембар“	Доња Трепча
20	Милан Шишовић	Прехрамбено угоститељска школа	Чачак
21	Дејан Радојевић	ОШ „Степа Степановић“ ОШ „Божо Томић“	Горња Горевница

Назив регионалног центра		Регионални центар за професионални развој запослених у образовању	
Датум одржавања		20.03.2013.	
Место одржавања		Лесковац	
Редни број	Име и презиме наставника	Име школе	Место школе
1	Мирјана Алексић	ОШ „Васа Пелагић“	Лесковац
2	Марија Недељковић	ОШ „Ђура Јакшић“	Турековац
3	Бојан Станојевић	ОШ „Милутин Смиљковић“	Винарце
4	Гордана Јовановић	ОШ „Јосиф Костић“	Лесковац
5	Сузана Тојага	ОШ „Вук Караџић“	Лесковац
6	Жаклина Михајловић	ОШ „Рadoје Домановић“	Манојловце
7	Јамина Савић	ОШ „Вoжд Карађорђе“	Лесковац
8	Марјан Крстић	ОШ „Трајко Стаменковић“	Лесковац
9	Далибор Јовановић	ОШ „8. октобар“	Власотинце
10	Наташа Видосављевић	ОШ „Синиша Јанић	Власотинце
11	Иван Јанковић	ОШ „Бора Станковић“	Вучје
12	Милан Крстић	ОШ „Светозар Марковић“	Лесковац
13	Драган Видосављевић	ОШ „8. октобар“	Власотинце

14	Милан Додеровић	Школа за текстил и дизајн	Лесковац
15	Милош Стојановић	Гимназија „Стеван Јаковљевић“	Власотинце
16	Иван Марковић	Гим. „Станислав Вељковић“ Екон. „Ђука Динић“	Лесковац
17	Небојша Здравковић	Медицинска школа Музичка школа	Лесковац
18	Далибор Савић	Хем. технолошка школа „Божидар Ђорђевић Кукар“	Лесковац
19	Мартин Мичић	Пољопривредна школа ОШ „Вук Караџић“	Лесковац
20	Саша Станиславовић	ТШ „Раде Металац“ ОШ „Радоје Домановић“	Лесковац Манојловце
21	Данило Николић	ОШ „Вук Караџић“ Гимназија	Лебане
22	Игор Аризановић	ТШ „Раде Металац“	Лесковац
23	Жарко Ђокић	ТШ „Милентије Поповић“	Црна Трава
24	Јелена Стојановић	ОШ „Коста Стаменковић“	Лесковац

Назив установе	Завод за вредновање квалитета образовања и васпитања		
Датум одржавања	02.04.2013.		
Место одржавања	Београд		
Редни број	Име и презиме наставника	Име школе	Место школе
1	Немања Протић	ОШ „Дринка Павловић“	Београд, Стари град
2	Мирјана Видовић Кубат	ОШ „Старина Новак“	Београд, Палилула
3	Славица Шушљаревић	ОШ „Милан Ђ. Милићевић“	Београд, Вождовац
4	Невенка Пјевач	ОШ „Јован Стерија Поповић“	Нов Београд
5	Данка Шпехар	ОШ „Вељко Дугошевић“	Звездара
6	Сања Станишић	ОШ „Бора Станковић“	Вождовац
7	Милана Мандић	ОШ „Стари град“	Београд, Стари град
8	Дарко Крстић	ОШ „Никола Тесла“	Винча, Гроцка
9	Драган Даниловић	ОШ „Ђорђе Крстић“	Београд, Чукарица
10	Сања Стојановић	ОШ „Ослободиоци Београда“	Београд, Палилула
11	Перица Обрадовић	ОШ „Јелена Ћетковић“	Београд
12	Мирослав Радосевић	ОШ „Ђура Даничић“	Београд
13	Вук Матијашевић	ОШ „Лазар Саватић“	Београд, Земун

14	Вук Јовановић	ОШ „Јосип Панчић“	Београд
15	Предраг Ђукнић	Математичка гимназија	Београд
16	Велибор Мартиновић	МШ „Београд“	Београд
17	Саша Ташановић	X I V гимназија	Београд
18	Игор Битес	Ваздухопловна академија	Београд
19	Звездан Илић Ченке	Трговачка школа	Београд
20	Растко Јовић	Архитектонско-техничка школа	Београд
21	Милица Ракић	Медицинска школа	Београд, Звездара
22	Душко Максимовић	XII београдска гимназија	Београд, Вождовац
23	Ана Новаковић	Филолошка гимназија	Београд
24	Милана Ивковић	Прва гимназија	Београд
25	Љиљана Јовановић	Медицинска школа	Београд
26	Ана Марјановић	Школа за негу лепоте	Вождовац
27	Владимир Пекић	V економска школа	Раковица
28	Ненад Симић	Грађевинска школа	Звездара

Назив установе		Завод за вредновање квалитета образовања и васпитања	
Датум одржавања		13.06.2013	
Место одржавања		Београд	
Редни број	Име и презиме наставника	Име школе	Место школе
1	Љиљана Љуштина	ОШ „Милан Ракић“	Нови Београд
2	Тамара Каличанин	ОШ „Деспот Стефан Лазаревић“	Миријево
3	Душан Петровић	ОШ „Свети Сава“	Врчин
4	Александра Милосављевић	ОШ „Филип Кљајић Фића“	Београд
5	Милисав Рудић	ОШ „НХ Синиша Николајевић“	Београд
6	Душан Ђилас	ОШ „Ђирило и Методије“	Београд
7	Анђелко Додер	ОШ „Ђуро Стругар“	Београд
8	Милана Мандић	ОШ „Стари Град“	Београд
9	Изабел Тодоровић	ОШ „Владимир Назор“	Београд
10	Саша Р. Ђокић	ОШ „Стеван Дукић“	Београд
11	Бранислав Маријановић	ОШ „Драгојло Дудић“	Београд
12	Дара Ступар	ОШ „Стефан Немања“	Београд
13	Марко Поповић	ОШ „Васа Чарапић“	Београд

14	Јован Новитовић	ОШ „Јован Миодраговић“	Београд
15	Петар Костић	ОШ „Васа Пелагић“	Београд
16	Зорана Срдић	ОШ „Никола Тесла“	Београд
17	Оливера Николић	ОШ „Драган Лукић“	Београд
18	Драган Будимлија	ОШ „Младост“	Београд
19	Мирјана Скокић	ОШ „Краљ Петар Први“	Београд
20	Радмила Михајловић	ОШ „Марко Орешковић“	Нови Београд
21	Јасмина Милинковић	ОШ „Змај Јова Јовановић“	Београд
22	Дијана Вуковић	Школа за оштећене слухом „Стефан Дечански“	Београд
23	Дарко Николић	ОШ „Милош Црњански“	Београд
24	Божидар Павловић	ОШ „Војвода Радомир Путник“	Београд
25	Тамара Павловић	ОШ „Илија Гарашанин“	Београд
26	Тања Иванчевић	ОШ „Карађорђе“	Београд
27	Ивана Антонијевић	ОШ „1300 Каплара“	Београд